

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Шифр роботи: «subjunctif imparfait»

АКТУАЛЬНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ ДІЄСЛІВНОЇ ФОРМИ  
IMPARFAIT DU SUBJONCTIF У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

2020–2021 н. р.

## АНОТАЦІЯ

Подана науково-дослідницька робота присвячена вивченню актуального стану використання часової форми дієслова *imparfait du subjonctif* у французькій мові на базі соціолінгвістичного інструментарію. **Мета роботи** – дослідити лінгвопрагматичні характеристики форми *imparfait du subjonctif* у французьких джерелах різних стилів, визначити актуальне ставлення до них жителів Франції за допомогою соціолінгвістичних підходів, а також перспективи її розвитку та функціонування в писемному й усному мовленні. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: продемонструвати результати критичного аналізу наукової літератури, присвяченої актуальним аспектам у використанні форми *imparfait du subjonctif* у французькій мові; дослідити вживання *imparfait du subjonctif* у різних стилях мовлення, зокрема художньому, публіцистичному, офіційно-діловому, науковому та розмовному; пояснити динаміку вживання форми *imparfait du subjonctif* у мовленні різних стилів; оцінити ставлення носіїв французької мови до вживання *imparfait du subjonctif* у мовленні.

У процесі дослідження встановлено, що імперфект кон'юнктива в сучасній французькій мові зазнає певного відродження, його використання тепер умотивовується не лише літературною традицією, але й цілою низкою відтінків значення, які він може мати залежно від комунікативної ситуації. Ставлення жителів Франції до цієї форми доволі прихильне навіть попри все-таки незначну її поширеність у розмовному мовленні.

**Ключові слова:** *imparfait du subjonctif*, імперфект кон'юнктива, підрядний спосіб, соціостилістика, методи польових досліджень, стильова стратифікація.

## ЗМІСТ

ВСТУП .....	4
РОЗДІЛ I. ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ IMPARFAIT DU SUBJONCTIF: ДІАХРОНІЧНИЙ І СИНХРОНІЧНИЙ АСПЕКТИ.....	7
1.1. Граматико-прагматичні особливості форми imparfait du subjonctif в розвиткові.....	7
1.1.1. Становлення та розвиток форми imparfait du subjonctif.....	8
1.1.2. Принципи функціонування imparfait du subjonctif у мовленні....	11
1.2. Сфери вживання imparfait du subjonctif у сучасній французькій мові ..	12
1.2.1. Imparfait du subjonctif у текстах публіцистичного стилю .....	13
1.2.2. Imparfait du subjonctif у неформальних дописах мережі Інтернет	15
1.2.3. Imparfait du subjonctif в офіційно-діловому та науковому стилях	20
РОЗДІЛ II. IMPARFAIT DU SUBJONCTIF У СВІТЛІ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ .....	22
2.1. Сприйняття та використання форми imparfait du subjonctif носіями французької мови .....	22
2.2. Перспективи розвитку та функціонування imparfait du subjonctif. Політичний і соціокультурний аспекти.....	27
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ .....	31
ДОДАТКИ.....	32

## ВСТУП

Ця науково-дослідницька робота присвячена вивченню актуального стану використання часової форми дієслова *imparfait du subjonctif* (IS) у французькій мові на базі соціолінгвістичного підходу. *Imparfait du subjonctif* (або *subjonctif imparfait*) на сьогодні становить доволі вузький пласт у французькій граматичній системі, тому що вживання цієї форми впродовж десятиліть виходило щоразу далі на маргінес суспільного мовного вжитку, хоча й досі залишалося в текстах художньої літератури й інших зразках писемного мовлення. Попри «нав'язувану», як на нас, застарілість і неперспективність, вона останнім часом почала вбирати в себе нові конотативні відтінки, а отже, її функціонально-прагматична природа змінюється. Проблему становить визначення нових характеристик *subjonctif imparfait*, їх наукове тлумачення. Привертає увагу ця проблема ще й з уваги на сучасні пошуки й відкриття у сфері граматики як розділу мовознавства, практичне її дослідження за допомогою методології прикладних лінгвістичних дисциплін, як-от соціолінгвістики. Це передбачає не лише аналіз джерел, що фактично належать до різних стилів, на предмет наявності такої форми, але й оцінку її присутності в мовленні носіїв, залучення ширшого допоміжного матеріалу, що ілюстрував би реалізацію досліджуваних сегментів граматичної системи. Зі свого боку, такі методи, як опитування (анкетування), спостереження, вивчення документальних джерел допомагають визначити ставлення мовців до вибору тієї чи тієї граматичної структури, різноманітні контексти, у яких вони можуть реалізуватися.

**Мета роботи** – дослідити лінгвопрагматичні характеристики форми *imparfait du subjonctif* у французьких джерелах різних стилів, визначити актуальне ставлення до них жителів Франції за допомогою соціолінгвістичних підходів, а також перспективи її розвитку та функціонування в писемному й усному мовленні. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. продемонструвати результати критичного аналізу наукової літератури, присвяченої актуальним аспектам у використанні форми *imparfait du subjonctif* у французькій мові;
2. дослідити вживання *imparfait du subjonctif* у різних стилях мовлення, зокрема художньому, публіцистичному, офіційно-діловому, науковому та розмовному;
3. пояснити динаміку вживання форми *imparfait du subjonctif* у мовленні різних стилів;
4. оцінити ставлення носіїв французької мови до вживання *imparfait du subjonctif* у мовленні.

**Об'єкт дослідження** – форма *imparfait du subjonctif* у сукупності всіх її граматико-прагматичних характеристик.

**Предмет дослідження** – дієслова у формі *imparfait du subjonctif*, особливості їх використання в текстах різних функціональних стилів і сприйняття їх мовцями.

За **матеріал дослідження** послуговували зібрані з різних джерел (періодичних французьких видань, соціальних мереж Twitter і Facebook, художньої літератури, юридичних документів) зразки з використанням *subjonctif imparfait* та результати проведеного соціолінгвістичного дослідження, подані у відповідних картотеках і таблицях (див. Додатки 2, 6, 7).

**Методи дослідження** зумовлені метою та завданнями роботи. З-поміж загальнонаукових методів використано теоретичні (аналіз, синтез, дедукція, індукція, вивчення наукової літератури, метод екстраполяції) й емпіричні (збирання матеріалу, математичні методи, синхронічний метод). З іншого боку, застосовано лінгвістичні методи – описовий, структурний. Крім того, використано методи польових досліджень і соціолінгвістичного аналізу зібраного матеріалу.

Питанням дослідження підрядного способу французької мови та часової форми *imparfait du subjonctif* присвячені роботи таких учених, як

Sophie Saffi (2000), Michaël Abecassis (2006), Éric Martini (2008), Kirsten Jeppesen Kragh (2010, 2015), Marc Van Uytvanghe (2012), Adeline Patard, Walter De Mulder (2014), Elina Sidorovič (2015). Схарактеризували цю форму в регіональних мовах, близьких до французької, дослідники Mari C. Jones (2000), Patrice Brasseur (2009), Philip Comeau (2019). Аналогічні явища в інших мовах описано в роботах науковців María Natalia Castillo Fadić, Enrique Sologuren Insúa (2018), Sergio Adrada-Rafael (2019), Víctor Lara Bermejo (2019), Koffi Hognaglo (2020) й ін.

**Наукова новизна** роботи впливає з поставленої мети, тобто в ній подано різноплановий опис граматичної форми *imparfait du subjonctif* на базі широкого ілюстративного матеріалу й у світлі соціолінгвістичної методології.

**Структура дослідницької роботи** – робота складається зі вступу, розділу I «Лінгвопрагматичні характеристики *imparfait du subjonctif*: діахронічний і синхронічний аспекти», розділу II «*Imparfait du subjonctif* у світлі соціолінгвістичних параметрів», висновку, переліку з 12 джерел і додатків (Додаток 1. «Графіки Google Books Ngram Viewer»; Додаток 2. «Приклади вживання *imparfait du subjonctif* у неформальних дописах мережі Twitter»; Додаток 3. «Таблиця аналізу твітів»; Додаток 4. «Результати аналізу неформальних дописів мережі Twitter»; Додаток 5. «Анкета»; Додаток 6. «Діаграми результатів анкети (загальні)»; Додаток 7. «Результати анкети»).

Загальний обсяг роботи складають 60 сторінок, текстова частина – 27.

## РОЗДІЛ I

### ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ IMPARFAIT DU SUBJONCTIF: ДІАХРОНІЧНИЙ І СИНХРОНІЧНИЙ АСПЕКТИ

#### 1.1. Граматико-прагматичні особливості форми imparfait du subjonctif в розвитку

Аналіз актуальних вітчизняних і зарубіжних досліджень лінгвопрагматичних характеристик способових форм дієслова як репрезентантів окремих модальних значень дає підставу говорити про доволі високий інтерес до цієї наукової проблеми. Водночас перспективним, на нашу думку, досі залишається вивчення фактичних змін, що в граматичній системі живих мов відбуваються постійно під впливом різних чинників зовнішнього та внутрішнього планів. Відродження зацікавленості у використанні форм imparfait du subjonctif французької мови може правити за яскравий приклад до ілюстрації таких змін, тому що воно засвідчує процес глибинної трансформації в межах граматичної системи мови, тож виникає потреба у фіксації та науковій інтерпретації зібраних фактів. З цього погляду, однак, важливо відразу визначити та диференціювати поняття, що надалі будуть використані в роботі.

Варто розпочати з того, що сучасна французька мова володіє чотирма особливими способами дієслова, серед них наявні: дійсний (indicatif), наказовий (impératif), умовний (conditionnel), а також subjonctif (у межах поданої роботи ми також називатимемо його підрядним способом). Окремі дослідники виокремлюють іще п'ятий спосіб – бажальний (optatif), а дехто ставить під сумнів самотність умовного способу та розглядає його в системі часових форм дійсного [6]. Subjonctif, зі свого боку, має чотири форми граматичного часу: теперішній (présent), перфект (passé), минулий (imparfait) і давноминулий (plus-que-parfait), зрідка трапляються надскладні форми (surcomposés). Надалі ми триматимемося погляду, що терміни «imparfait du subjonctif» й «імперфект кон'юнктива» є за змістом загалом

тотожні, тоді як «минулий час підрядного способу» паралельно відбиває ще й специфіку українського дієслова, оскільки, як ми вважаємо, ця форма також присутня в нашій мові, напр.: *Ми воліли б, **аби** вони **прийшли** вчасно* (модель  $V_{\text{прает.}} + \text{би}$ , проте, у такому разі збігається не лише з формами умовного та бажального способів, але також передає значення майбутнього часу, тобто дії, виконання якої в майбутньому є бажаним на думку мовця). Для того щоб далі уникати можливих сплутувань і нашарувань у змісті термінів, ми пропонуємо вживати терміна «*imparfait du subjonctif*» (IS) як такого, що є, разом з альтернативним варіантом «*subjonctif imparfait*», прикладним саме в контексті французької мови. Термін «імперфект кон'юнктива», урешті, має загальнолінгвістичний потенціал використання та може стосуватися до будь-яких мов, де констатовано наявність такої часової форми дієслова.

Тепер необхідно розглянути ключові факти розвитку *imparfait du subjonctif* у діахронії та синхронії, указуючи на особливості функціонування цієї форми в мовленні.

### 1.1.1. Становлення та розвиток форми *imparfait du subjonctif*

Історія становлення та розвитку власне форми *imparfait du subjonctif* розпочинається в ранньосередньовічний період, коли на тлі об'єднання значної кількості діалектів, поширених на півночі сучасної Франції, утворилася давньофранцузька мова, що за своє джерело мала народну латину. Подібно до інших частин мови, давньофранцузьке дієслово власним походженням завдячує латинській граматичній системі, хоча потрібно зазначити, що вже на ранньому етапі французька мова почала замінювати деякі синтетичні конструкції латинської мови аналітичними, як у випадку з майбутнім часом. Форма *imparfait du subjonctif*, однак, походить від латинського плюсквамперфекта кон'юнктива, причому цей перехід відбувається через т. зв. часовий зсув (*glissement temporel*) [12, с. 70]. Цим вона все-таки більше подібна саме до латинського перфекта, корінь якого безпосередньо відтворює: *ama(v)i – ama(vi)ssem, fecisti – fecissem*. Такою ж



явною залежністю можна пояснити факт, що розвиток обох форм часу впродовж віків багато в чому відбувався паралельно [там само].

Основні випадки використання імперфекта кон'юнктива в давньофранцузьких джерелах були: 1. у незалежних реченнях – для виразу жалкування за минулою подією, нездійсненого бажання (тобто ірреаліс): *Car la tenisse en France et Bertrains si i fusset, / A pis ed a martels sereit aconseüde* (Pèlerinage de Charlemagne); 2. у незалежних і підрядних реченнях – для виразу значення презенса (а також претеріта) кондиціонала: *Mais li quens Guenes iloec ne volsist estre* (Chanson de Roland). *Ja de lour vuel de lui ne dessevrassent* (Vie de Saint Alexis) [2, с. 210].

Надалі вживання imparfait du subjonctif у пам'ятках французької словесности трапляється регулярно, а кількість контекстів, які вимагали її застосування, збільшувалася. Поширеною ця форма була й у текстах художньої літератури XIX століття, ось її приклади: *Je voudrais **que** l'on inscrivît, hebdomadairement, à la porte de la mairie, sur un tableau ad hoc, les noms de tous ceux qui, durant la semaine, se seraient intoxiqués avec des alcools* (G. Flaubert). *David était peut-être **la seule personne qui ne sût rien de la fortune de son père*** (H. de Balzac). ***Non qu'elle eût des scrupules, mais parce que l'idée de ce marché ne pouvait lui venir*** (É. Zola). Водночас на другу половину XIX століття припадають перші тенденції до деякого занепаду imparfait du subjonctif, що полягали в заміні цієї форми засобами présent du subjonctif. Означену тезу підтверджують графіки Books Ngram Viewer – пошукової онлайн-системи, яка дає змогу оцінити частотність використання окремих словникових одиниць у літературі певного хронологічного проміжку. Для цього дослідження ми використали часові межі від 1800 до 2019 рр. Результати аналізу засвідчили неоднакову кількість випадків уживання IS залежно від його морфолого-синтаксичного оточення: найбільш ранніми виявилися ті приклади, де цю форму введено після кондиціонала:

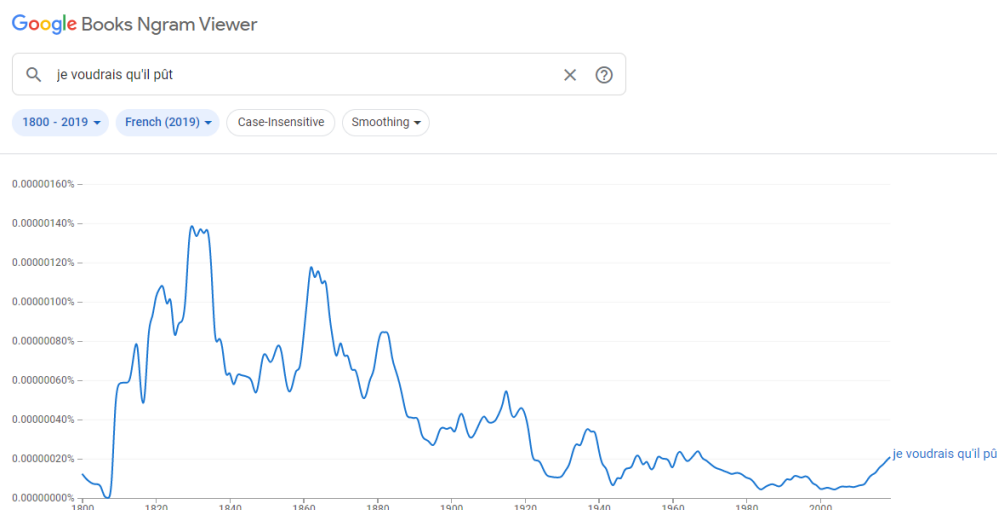


Рис. 1. Графік Books Ngram Viewer для запиту «je voudrais qu'il pût» (я хотів би / хотіла б, аби він міг / зміг)

Більшість зафіксованих позицій указали на зниження частотности IS з одночасною активізацією форми *présent du subjonctif* у тих самих випадках починаючи з періоду 1920-х рр. Для прикладу візьмемо запит «Il fallait qu'il eût», де «eût» – форма *imparfait du subjonctif* дієслова *avoir* 'мати'. Таке її використання граматично правильне тому, що дієслова в головному реченні – *falloir* (бути потрібним) – ужито в одному з минулих часів (*fallait*):



Рис. 2. Графік Books Ngram Viewer для запиту «Il fallait qu'il eût»

Натомість з початку 2000-х років, відповідно до архіву Books Ngram Viewer, зафіксовано стрімке зростання випадків заміни *imparfait du subjonctif* формою *présent du subjonctif* як такою, що більше притаманна розмовному стилю мовлення. Таким чином «Il fallait qu'il eût» стає «Il fallait qu'il ait»:

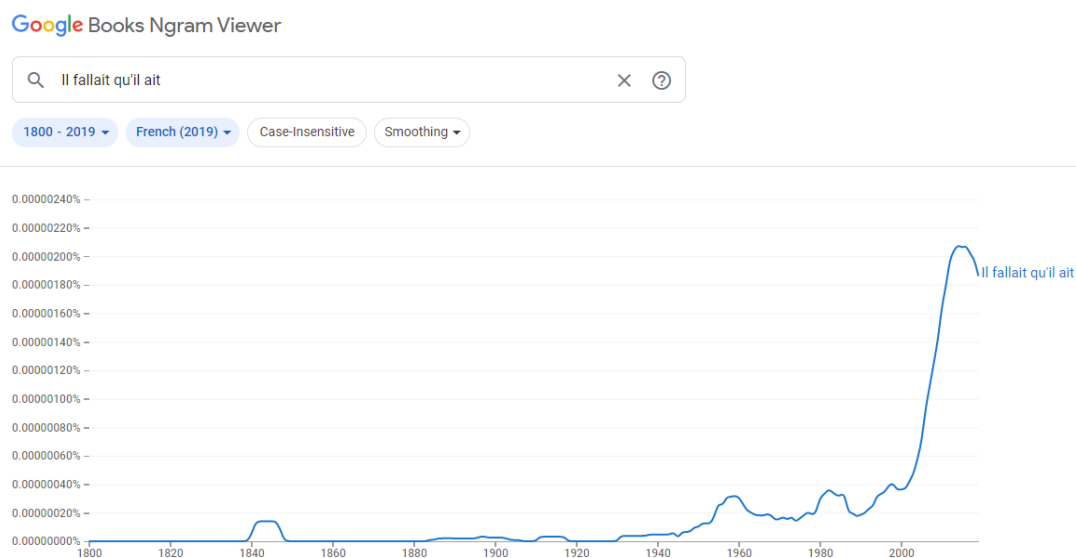


Рис. 3. Графік Books Ngram Viewer для запиту «Il fallait qu'il ait»

Вірогідно, що з активного розмовного вжитку *subjonctif imparfait* вийшов іще раніше. Утім, варто водночас констатувати деякий вплив регіональних мов, у яких дієслова в цій формі трапляються частіше (як-от нормандській). Більше графіків Books Ngram Viewer поміщено в Додаткові 1.

### 1.1.2. Принципи функціонування *imparfait du subjonctif* у мовленні

Можна сказати, що в сучасній літературній французькій мові *subjonctif imparfait* слугує здебільшого для дотримання принципів узгодження часів [3, с. 152]. Справді, його наявність частіше пояснюють через трансформації наративного фокусу в план минулих подій. Це означає, що *IS* трапляється в підрядних реченнях, пов'язаних із головними, які містять дієслово у формі минулого часу (*imparfait*, *passé simple*, *passé composé*, *plus-que-parfait*, *passé antérieur*) чи кондиціонала, причому він пов'язаний саме з цією дієслівною формою: *Je voulais* [*imparfait de l'indicatif*] *qu'on arrivât* [*imparfait du subjonctif*] *le plus tôt possible*. З іншого боку, він відповідає таким часам дійсного способу, як *imparfait* та *passé simple*, а також набуває значення умовного способу та майбутнього в минулому (*futur dans le passé*). Останній випадок радше пов'язаний із модальними значеннями *imparfait du subjonctif*, оскільки його вживання можливе і в підрядному, і в головному реченнях, коли йдеться про передавання відтінку умови чи умовного способу,

наприклад: *On craint qu'il n'essuyât les larmes de sa mère* (J. Racine) (незважаючи на те, що в головнім реченні є дієслово у формі теперішнього часу – нюанс випадковості); *Oh ! Monsieur, dit-il, ne craignez pas de désirer ; vous pourrez vous convaincre alors que le chiffre de la maison Danglars, tout limité qu'il soit, peut satisfaire les plus larges exigences, et **dussiez**-vous demander un million* (A. Dumas) (значення поступки – «хоч би вам довелося просити мільйона»); *Vous ne trouverez un homme seul qui **pût** vivre à porte ouverte* (F. de Malherbe). Отже, тут *subjonctif imparfait* є ознакою суто літературної мови. Іншим випадком незалежного використання форми є її участь у побудові т. зв. оптативних речень, або ж форми бажального способу дієслова [4, с. 1108]: ***Plût** à Dieu qu'il en **fût** ainsi !*

Ще раз наголосимо, що дотримання правил узгодження часів підрядного способу поступово втратили статус необхідних, дедалі частіше автори почали звертатися до структур *subjonctif présent*, підкреслюючи цим, до того ж, актуальність події: *Je **voulais** qu'on **arrive** le plus tôt possible*. І все-таки частина мовців, особливо в писемному мовленні, вживає цієї форми, іноді надаючи фразі особливих значеннєвих відтінків, не пов'язаних зі стабільним дотриманням правил французької граматики [9, с. 329].

## 1.2. Сфери вживання *imparfait du subjonctif* у сучасній французькій мові

Розглянувши історію розвою форми *subjonctif imparfait* і її функціонування в літературній французькій мові, спробуємо тепер установити прагматичні її характеристики відповідно до мовленнєвих стилів, де вона з більшою чи меншою частотністю трапляється. Суто теоретично дієслово в цьому часі може бути вжите в будь-якому функціональному стилі, однак у цьому дослідженні ми звертали увагу передовсім на присутність форми в періодичних виданнях, неформальних дописах мережі Інтернет, юридичних документах і наукових працях. Важливо з'ясувати, які модальні регулятиви досліджуваного граматичного явища превалюють у текстах кожного з цих стилів.

### 1.2.1. Imparfait du subjonctif у текстах публіцистичного стилю

Характерною особливістю публіцистичного стилю мовлення є його реалізація у двох вимірах: інформативному (функція повідомлення) й експресивному (функція впливу) [1, с. 181]. Беручи до увагу цю деталь, нагадаємо, що *imparfait du subjonctif* не лише забезпечує граматичне узгодження часів у головному й підрядному реченнях, але, принаймні в сучасному контексті, ще й може передавати певний відтінок (як-от іронія, непрямий вираз прихильності до традицій, підсилення значущости повідомлюваного, трансформація пасажів наративу в план минулого). Цей відтінок ми розглядаємо як прихований маркер, що підкреслює конкретну думку автора чи його погляди взагалі.

Для дослідження ми використали матеріали французьких періодичних видань «Le Figaro», яке тяжіє до правих політичних сил, і «La Libération», що має ліве спрямування. Аналіз прикладів використання *imparfait du subjonctif* у текстах цих видань, датованих 2020 роком, показав, що, по-перше, досліджувана форма досі, хоча й обмежено, трапляється в текстах публіцистичного стилю, а по-друге, нею можуть послуговуватися однаково представники як правих, так і лівих поглядів. Наведемо декілька прикладів до кожної з газет:

a) **La Libération:** *Parce qu'elle constitue une atteinte considérable à la liberté d'aller et venir, l'instauration d'un « couvre-feu » – mesure qui semblait, depuis des décennies, appartenir aux seuls livres d'histoire – n'aurait dû être envisagée qu'en ultime recours, et à la double condition qu'elle **fût** réellement utile et strictement proportionnée (27.10.20) – після сполучника à la double condition que; Si nous ne sommes plus les auteurs de nos oublis et qu'on se défause sur un « autre », **fût-il** un robot, notre mémoire est-elle en train de muter ? (Anne Diatkine, 30.11.20) – уживання в значенні умовного способу для введення поступки «навіть якщо це був би...»; Et quant à cette bienveillance qui fit ta renommée, des voix s'autorisent à la questionner, arguant que tout*

*homme de foi que tu fusses, tu aurais parfois monnayé ton aide en échange d'actes moralement indéfendables...* (Wilfried N'Sondé, 16.03.2018) – допустове значення «хай навіть...»; *Invoquant l'humanité nécessaire en l'espèce (ce qui tend à prouver que libéralisme et humanité ne font pas bon ménage), le président Macron a désavoué sa ministre et demandé qu'on fût preuve de plus de compassion envers ces familles frappées par le malheur* (Laurent Joffrin, 03.02.20) – узгодження часів після дієслова у формі минулого часу *a demandé*;

б) **Le Figaro:** *Le président de CroissancePlus (think-tank d'entrepreneurs) s'alarme de voir tous les commerçants, les entrepreneurs et les citoyens tenus pour des adultes incapables et mis sous tutelle par l'État, fût-ce pour des motifs de santé publique* (Thibaut Bechetoille, 22.11.20) – допустове значення «навіть якщо...»; *Toutefois, quelque'en fût l'usage, judicieux ou non, le fait incontestable est l'accroissement de la masse monétaire qui forcément implique la dépréciation des taux de change des monnaies respectives sur le plan international* (Kostas Vergopoulos, 07.04.16) – допустове значення «хоч би який був...»; *Mais faut-il se réjouir de ce qui reste, malgré tout, un chômage, fût-il partiel ?* (Jean-Pierre Robin, 08.04.20) – допустове значення «хай навіть...»; *Pour cette semaine en province, le français courant eût permis qu'on parlât de parcours, et même d'itinéraire, mais c'est itinérance qui a été préféré* (Etienne de Montety, 06.11.18) – узгодження часів після другої складної форми підрядного способу дієслова *eût permis*; *Des années plus tard, Kelly se mit en quête mais, aussi loin qu'elle allât dans sa recherche, elle ne le retrouva pas* (Armelle Héliot, 16.05.19) – допустове значення «хоч як би...».

Упадає в око не лише перевага використання imparfait du subjonctif саме в значенні поступки, але й гендерний розподіл авторів – таку форму більше схильні вживати чоловіки (цей висновок екстраполюємо й на інші знайдені приклади).

Окрім уже згаданих граматично вмотивованих уживань знаходимо в пресі й не зовсім правильно побудовані конструкції, як-от у випадку з таким

реченням: *La valeur de ce qui se perd en cas de licenciement ou d'échec scolaire augmente vertigineusement, induisant chacun à mobiliser toutes les ressources à sa disposition pour conjurer le spectre d'un déclassement, fusse au prix de sa santé psychologique* (La Libération, 26.03.10) – вочевидь, мало бути написано *fût-ce*. Таку помилку можна пояснити частим сплутуванням форм *passé simple* і *subjonctif imparfait* у мовців, а також асоціацією останньої із суфіксом *-ss-*. З іншого боку, інколи автори-представники лівих поглядів вдаються до засобу іронії, що виявляється в навмисній імітації мовлення правих (які, зазначимо мимохідь, часто використовують *IS*, підкреслюючи цим відданість традиційним звичаям, зокрема мовним), ось показовий приклад: *Dans un entretien au Monde en janvier, Bompard déplorait que « la direction actuelle du FN ne propos[ât] plus rien d'autre que l'élection présidentielle, une bataille que l'on sait forcément [...] perdue »* (La Libération, 14.06.05) (на те, що йдеться саме про іронію, указує наявність квадратних дужок із морфемами-атрибутами *imparfait du subjonctif*).

### 1.2.2. *Imparfait du subjonctif* у неформальних дописах мережі Інтернет

Для дослідження особливостей вживання форми *subjonctif imparfait* в писемному розмовному мовленні ми послуговувалися матеріалами із соціальної мережі Twitter, написаними французькою мовою (див. Додатки 2, 3, 4). Проаналізовані неформальні дописи (усього 75) дали підґрунтя для створення нормативно-стилістичної класифікації випадків використання цієї форми, яка вбирає: 1) нормативне, стилістично незабарвлене; 2) нормативне, стилістично забарвлене; 3) ненормативне, стилістично незабарвлене; 4) ненормативне, стилістично забарвлене вживання. Крім того, ми уклали таблицю, що характеризує кожен знайдений приклад із погляду таких релевантних параметрів, як політичні погляди та стать дописувачів. Усвідомлюючи складність окресленого завдання, ми, укладаючи картотеку зразків, вивчали низку дописів того чи того користувача, звертали увагу на ключові слова, у разі сумнівів додавали

примітку «імовірно». Мета аналізу – установити зв'язок (наявність чи відсутність залежності) між політичними переконаннями людини, її статтю та схильністю до вибору форми IS у реченні, а також показати його вплив на характер цього вибору на базі стилістики.

Дослідження показало, що 78,7 % (59) випадків уживань – нормативні, тоді як у 21,3 % (16) припущено окремих помилок. З іншого боку, лише у 25,3 % (19) проаналізованих дописів зафіксовано особливе стилістичне забарвлення, а в 74,7 % (56) таке забарвлення відсутнє.

Серед користувачів відповідно до політичних поглядів є: правих – 14,7 % (11), імовірно правих – 6,7 % (5), поміркованих – 32,0 % (24), імовірно лівих – 17,3 % (13), лівих – 5,3 % (4), аполітичних – 22,7 % (17). Відповідно до розподілу за статтю: чоловіків – 77,3 % (58), жінок – 20,0 % (15), 2 користувачів не зазначили відповідної інформації.

Далі пропонуємо комбіновані статистичні дані:

- I. за нормативністю вживання та статтю дописувачів: а) чоловіки: нормативне вживання зафіксовано в 79,3 % (46) зразків, ненормативне – у 20,7 % (12); б) жінки: нормативне вживання у 80,0 % (12), ненормативне – у 20,0 % (3);
- II. за наявністю стилістичного забарвлення та статтю дописувачів: а) чоловіки: стилістично забарвлене використання засвідчено в 31,0 % (18) прикладів, нейтральне – у 69,0 % (40); б) жінки: стилістично забарвлене використання – 1, нейтральне – у 93,3 % (14).
- III. за нормативністю вживання та політичними поглядами дописувачів: а) праві: нормативне вживання помічено в 90,9 % випадків (10), ненормативне – в 1; б) імовірно праві: нормативне вживання в 100 % (5); в) помірковані: нормативне вживання в 70,8 % (17) прикладів, ненормативне – у 29,2 % (7); г) імовірно ліві: нормативне вживання в 92,3 % (23) речень, ненормативне – у 1 реченні; г) ліві: нормативне вживання в 1 випадку, ненормативне – у 3 (75,0 %); д) аполітичні: нормативне вживання в 64,7 % (11), ненормативне – у 35,3 % (6).



IV. за наявністю стилістичного забарвлення та політичними поглядами дописувачів: а) праві: нейтральне використання засвідчено в 100 % прикладів (11); б) імовірно праві: нейтральне використання в 100 % прикладів (5); в) помірковані: стилістично забарвлене використання знайдено в 54,17 % (13), нейтральне – у 45,8 % (11); г) імовірно ліві: стилістично забарвлене використання в 38,5 % (5), нейтральне – у 61,5 % (8); г) ліві: нейтральне використання в 100 % (4); д) аполітичні: стилістично забарвлене використання в 1 реченні, нейтральне – у 94,1 % (16).

Звідси видно, що більшість зафіксованих зразків уживання IS є нормативні, до того ж частіше користувачі якраз не прив'язують форму до конкретного політичного контексту. Так само менше трапляються випадки використання *subjonctif imparfait* із певним стилістичним відтінком.

Отже, розглянемо на окремих прикладах із картотеки різні типи вживання IS відповідно до запропонованої класифікації та з'ясуємо стосунок соціолінгвістичних факторів до його вибору.

За нормативне ми вважаємо таке вживання, що не порушує граматичних правил мови; тут передовсім маємо на увазі формальну правильність тієї чи тієї форми, хай навіть вона мала б яку конотацію. Натомість ненормативне вживання частково чи повністю порушує принципи творення *subjonctif imparfait*. Тут варто зробити уточнення, що інші помилки ортографії, яких припускалися користувачі та що не входять до меж аналізованої форми, до уваги чи то не взяті, чи то позначені як несуттєві. Далі наводимо приклади нормативного вживання:

№ 41. *Il serait bon que vous prissiez quelques cours d'économie assez basiques* (@laurent\_bacchus, 13.12.2016) – уживання нормативне (після безособового звороту *il serait bon*), стилістично незабарвлене, користувач скоріше правий.

№ 50. *Et on aurait bien aimé que vous fissiez de même...* (@ul\_ti\_ma\_ratio, 13.09.2018) – уживання нормативне (після дієслова *aimer* у формі

кондиціонала II, що надає реченню відтінок увічливості), стилістично незабарвлене, користувач правий.

№ 55. *On ne peut pas reprocher aux candidats de vouloir nous dire pourquoi ils se présentent et ce qu'ils nous proposent. On aurait eu raison de se fâcher qu'ils ne le **fissent** point* (@Maitre\_Eolas, 23.11.2020) – уживання нормативне, тяжіє радше до умовного речення – «була б рація гніватися, якби вони того не робили».

№ 64. *Il me serait fort agréable que tu **parlasses** plus poliment* (@LaureArzt, 18.06.2015) – уживання нормативне, стилістичного забарвлення як такого немає, хоча певний відтінок увічливості все-таки відчутний: імперфект кон'юнктива ніби підкреслює заклик говорити більш чемно.

З іншого боку, непоодинокі й такі речення, що в них уведено певне стилістичне забарвлення, передаване за допомогою форми imparfait du subjonctif. Саме це вживання характеризує процеси її одночасного занепаду та надання їй нових відтінків, а тому й можливостей для використання в розмовному контексті. До таких випадків належать, зокрема, такі:

№ 26. *Putain j'aurais jamais pensé que tu **aimasses** ce film ! (imparfait du subjonctif sisis t'as vu xD)* (@Gandaldore, 18.03.2018) – вживання нормативне, однак наявна стилістична стратегія надати реченню відтінок іронії, що автор сам і пояснює.

№ 32. *La prévoyance eût voulu que tu **gardasses** les poils, les **filasses** et t'en **fisses** un pantalon* (17.03.2018) – вживання нормативне, проте скоріше жартівливе, поєднує риси бурлеску (навмисне завищений стиль) і каламбуру (filasses можна розглядати і як форму subjonctif imparfait дієслова filer, і як іменник зі значенням «кужіль»). Особливої уваги вартий суфікс -ss-, який, окрім того, що є формотворчий, має у французькій мові ще згрубіле, пейоративне значення: vinasse 'погане вино', papergasse 'писанина; купа паперів', conasse 'дурепа', lavasse 'бурда', bonasse 'простацький', hommasse 'мужичка, хлопка', rêvasser 'мріяти', pleurasser 'ридати', écrivasser 'пописувати', jacasser 'теревенити', tracasser 'набридати' тощо. Дієслова з

таким суфіксом у формі *subjonctif imparfait* мають тяжкі з погляду евфонії форми, що також використовують для передавання комічного ефекту: *que vous écrivassassiez / assassinassiez* (як в іронічній поезії Альфонса Алле «Complainte amoureuse»). До слова мовити, письменник Ремон Кено в одній зі статей 1963 року звернув увагу на цю особливість французького дієслова, причому створив власну форму – «*surjonctif*», де має бути дубльований суфікс -ss-: *L'homme est un roseau pensant ; qui l'eusseusse dit ?* [замість *eût dit*] (за Б. Паскалем) [11]. Поява цієї статті, між іншим, пізніше сприяла створенню руху *Ouvroir de grammaire potentielle (OuGraPo)*.

№ 38. *La nuit je mentais afin que tous me crussent. Alain Parfait du Subjonctif* (@pasquaGC, 06.09.2020) – уживання нормативне (відповідає правилам узгодження часів), однак стилістично зумовлене, тому що містить жартівливу згадку про сам *subjonctif* (у суті, натяк на книгу Алена Буїсьєра «Le bar du subjonctif»).

№ 72. *A des années lumière du politiquement correct,voici ce que je chantais à tue tête avc mes camarades de classe dans le fond du bus sans que ni les accompagnateurs ni le chauffeur ne nous interrompassent. ne nous interrompissent, ne nous interrompussent* (@phillips\_helene, 13.06.2018) – лише форма *interompissent* є граматично правильною, інші дві є витвором дописувача, що становить своєрідний каламбур, тож речення має яскраво виражене стилістичне забарвлення.

У процесі дослідження ми зафіксували ще одну цікаву тенденцію до відродження форми *subjonctif imparfait*, пов'язану з міжмовною інтерференцією. Це явище можна проілюструвати на цьому прикладі, авторка якого має іспанське походження: № 3. *J'aimerai que tu me disses quelque chose... À moins que tu voulusses me voir fâchée avec toi >:( hahahC'est une blague. Ça va?* (@mmariaZzz, 26.06.2015). Інтерференцію можна пояснити на підставі факту, що аналог *imparfait du subjonctif* зберігся в розмовній іспанській мові, та ще й у двох варіантах: *hablara* і *hablase*, *hiciera* і *hiciese*, *fuera* і *fuese*. На основі інших знайдених зразків можна припустити, що

іспаномовні дописувачі вибирають форму IS інтуїтивно, переносячи знання своєї мови на французьку.

Наостанок доцільно розглянути ще одну констатовану тенденцію, пов'язану з гендерним розподілом користувачів Twitter. Дослідження показало, що чоловіки мають схильність більше використовувати імперфект кон'юнктива, аніж жінки (58 і 15 од. відповідно). Якщо спиратися на теорію, запропоновану Mary Ritchie Key [5, с. 65–70], то такий феномен можна пояснити перевагою, що її віддають жінки менш категоричним, «різким» граматичним формам (якою є *subjonctif imparfait* у світлі свого малого поширення та наявних стилістичних відтінків). Це припущення перегукується з положенням, викладеним у п. 1.2.1., відповідно до якого серед авторів статей періодичних видань чоловіків виявлося більше.

### 1.2.3. *Imparfait du subjonctif* в офіційно-діловому та науковому стилях

У сучасних французьких текстах офіційно-ділового та наукового стилів, порівняно з уже описаними, *subjonctif imparfait* трапляється значно рідше. Випадки його вживання є радше винятковими, що можна пояснити, знову-таки, через закріплене уявлення про цю форму як застарілу, а отже, не зовсім стилістично придатну для юридичних документів чи наукової продукції. Також варто згадати, що існує рекомендація, згідно з якою під час написання текстів, адресованих широкій аудиторії, варто враховувати критерій читаності, показником якої є фактичне безперешкодне розуміння в читачів поданої інформації (див., зокр., [10]). У цьому сенсі припускаємо, що *imparfait du subjonctif* у текстах цих стилів є не лише стилістично, але й інформаційно надлишковим, особливо коли йдеться про багатоскладові слова. Наведемо тільки декілька прикладів (поданих для зручності у вигляді переліку), де правил узгодження часів усе-таки дотримано:

- *En deuxième lieu, la décision-cadre du 6 décembre 2001 instaure une récidive internationale dans le domaine du faux monnayage. L'introduction d'une telle récidive dans le code pénal français permettra de prendre en compte*

*l'ensemble du passé pénal d'un délinquant, **fût**-il condamné à l'étranger, et constituera un nouveau pas vers la mise en place d'un casier judiciaire européen (Loi adoptant le domaine de la Justice au droit communautaire. Publication au JORF n°156 du 6 juillet 2005).*

- *Nous avons précédemment dit qu'il serait parfaitement angélique de considérer que le tout premier soupçon non encore étayé d'une enquête **obligeât** à ce que la phase de recueil de preuves se **fit** sur un mode contradictoire (Rapport sur la procédure pénale, Jacques Beaume. Juillet 2014).*
- *Aussi il conviendrait que la subvention accordée par l'État à l'ASE pour la prise en charge des MNA **fit** l'objet d'une convention (Avis présenté au nom de la commission des affaires sociales sur le projet de loi de finances pour 2018, par la Députée Delphine Bagarry).*
- *Ici, nous n'attribuons pas de valeur informationnelle aux phonèmes successifs de oui et de non, puisque nous avons posé que seuls oui et non étaient possibles et que, par conséquent, le /...i/ de oui et le /...õ/ de non n'apportaient rien au message qui ne **fût** impliqué par le /u.../ et par le /n.../ (A. Martinet. Éléments de linguistique générale).*

У зазначених зразках ужито здебільшого односкладових форм, лише одне речення містить трискладову форму імперфекта кон'юнктива – *obligeât*.

## РОЗДІЛ II

### IMPARFAIT DU SUBJONCTIF У СВІТЛІ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ

2.1. Сприйняття та використання форми *imparfait du subjonctif* носіями французької мови.

Задля того щоб якомога точніше описати сучасний стан уживання дієслівної форми *imparfait du subjonctif* у мовленні, ми вирішили провести онлайн-опитування серед носіїв французької мови. Для цього ми використали платформу Google Форми, де оприлюднили анкету з 8 запитаннями (див. Додаток 5). Відповіді на опитувальник нам надходили впродовж листопада 2020 року – березня 2021 року (див. Додатки 6, 7).

Запитання № 1 мало на меті з'ясувати, чи використовують респонденти в розмовному мовленні форму *subjonctif imparfait*. Метою запитань № 2а, № 2б, № 2с було уточнити переваги опитуваних осіб щодо того чи того варіанта речення. Варто наголосити, що ми не передбачали абсолютної відповідності між відповідями, тому що факт уподобання конкретної форми ще не свідчить про її активне використання в мовленні. Водночас така розбіжність дає змогу краще зрозуміти причини, через які одній формі віддають перевагу перед іншою. Можливість запропонувати власний варіант речення також надано. Завважимо також, що кожне із запитань а, б, с має власну специфіку. Так, номер 2а містить складнопідрядне речення з підрядною з'ясувальною частиною, перебудоване у формі минулого часу; номер 2б пропонує речення з підрядною допустовою частиною, що передує головній; номер 2с демонструє зв'язок між формами *conditionnel* і *subjonctif* (як ми вже зазначили в Розділі I, цей випадок історично чи не найпершим засвідчив тяжіння до теперішнього часу, а не минулого).

Згідно з відповідями на перше запитання, у розмовному мовленні *subjonctif imparfait* вживають 31,0 % (79) респондентів, не вживають – 67,8 %

(173). Відповіді не надали 3 особи. Далі подаємо статистичні дані за категоріями:

I. розподіл за статтю: форму використовують 33,9 % (43) чоловіків і 28,3 % (36) жінок, не використовують – 64,6 % (82) і 70,9 % (90) відповідно. Три респонденти не дали відповіді;

II. розподіл за місцем постійного проживання: *imparfait du subjonctif* уживають 29,4 % (57) мешканців міст і 39,0 % (23) мешканців сіл, не уживають – 69,1 % (134) і 61,0 % (36) відповідно, 3 респонденти не зазначили;

III. розподіл за рівнем освіти: респондентів, які мають вищу освіту та послуговуються досліджуваною формою, – 33,6 % (50), які здобувають вищу освіту – 22,2 % (20), не мають вищої освіти – 56,3 % (9). Не використовують – 65,8 % (98), 76,7 % (69) і 37,5 % (6) відповідно. Не отримано відповіді від 3 респондентів.

Кількість результатів у категорії «не мають вищої освіти» вважаємо за недостатню, щоб робити про неї окремі висновки.

IV. за віком респондентів: визнають, що уживають форми *imparfait du subjonctif* у розмовному мовленні, з першої групи (тут і далі: 17–35 pp.) – 22,2 % (34), з другої (36–59 pp.) – 34,4 % (11), з третьої (60 p. і більше) – 50,9 % (29). Заперечують факт використання 76,5 % (117), 65,6 % (21), 47,4 % (27) опитуваних відповідно. 3 респонденти не вибрали жодного варіанта.

З отриманих відповідей на запитання № 2а видно, що варіант з *imparfait du subjonctif* вподобали 48,2 % (123) респондентів, з *présent du subjonctif* – 43,1 % (110), 7,8 % (20) надали свій варіант речення. Не надіслали відповіді 2 особи. Аналіз за категоріями:

I. розподіл за статтю: форми *imparfait du subjonctif* уживають 55,1 % (70) чоловіків і 41,7 % (53) жінок, форми *présent du subjonctif* – 37,8 % (48) і 48,0 % (61) відповідно; свій варіант надали 10,2 % (13) жінок і 1,6 % (2) чоловіків. Два респонденти не дали відповіді.

II. розподіл за місцем постійного проживання: *imparfait du subjonctif* використовують 47,4 % (92) мешканців міст і 52,5 % (31) мешканців сіл, форму *présent du subjonctif* – 43,8 % (85) і 39,0 % (23) відповідно. Свій варіант надали 7,7 % (15) мешканців міст і 8,5 % (5) мешканців сіл. Два респонденти не записали відповіді;

III. розподіл за рівнем освіти: *imparfait du subjonctif* уживають 69,1 % (103) респондентів із вищою освітою, 24,4 % (22) – тих, хто здобуває вищу освіту, і 43,8 % (7) – тих, хто не має вищої освіти. Форму *présent du subjonctif* вибрали 26,2 % (39) і 65,6 % (59) і 18,8 % (3) відповідно. Свій варіант пропонують 4,0 % (6) респондентів з першої групи, 10,0 % (9) з другої та 31,3 % (5) з третьої. Варіантів не вибрали 2 особи;

IV. за віком респондентів: визнають, що послуговуються формою *imparfait du subjonctif* у розмовному мовленні, з першої групи – 32,0 % (49), з другої – 81,3 % (26), з третьої – 80,7 % (46). На користь форми *présent du subjonctif* висловилися 60,1 % (92), 15,6 % (5), 14,0 % (8) опитуваних відповідно. Найбільше своїх варіантів запропонували респонденти з першої групи – 7,2 % (11). Дві особи не надали відповіді.

Аналіз результатів анкети щодо запитання № 2b показав, що варіант з *imparfait du subjonctif* вподобало 66,3 % (169) респондентів, з *présent du subjonctif* – 27,5 % (70), 5,5 % (14) надали свій варіант речення. Не надало відповіді 2 особи. Аналіз за категоріями:

I. розподіл за статтю: форми *imparfait du subjonctif* вживають 66,1 % (84) чоловіків і 66,1 % (84) жінок, форму *présent du subjonctif* – 26,8 % (34) і 28,3 % (36) відповідно. Свій варіант надали 1,6 % (2) чоловіків. Не отримано відповіді від двох респондентів;

II. розподіл за місцем постійного проживання: *imparfait du subjonctif* використовують 64,4 % (125) мешканців міст і 71,2 % (42) мешканців сіл, форму *présent du subjonctif* – 29,4 % (57) і 22,0 % (13) відповідно. Свій варіант



запропонували 5,2 % (10) мешканців міст і 6,8 % (4) мешканців сіл. Не надіслали відповіді 2 особи;

III. розподіл за рівнем освіти: *imparfait du subjonctif* уживають 75,8 % (113) респондентів із вищою освітою, 52,2 % (47) – тих, хто здобуває вищу освіту, і 50,0 % (8) – тих, хто не має вищої освіти. Форму *présent du subjonctif* вибрали 20,1 % (30) і 42,2 % (38) і 18,8 % (3) відповідно. Свій варіант записали 3,4 % (5) респондентів з першої групи, 4,4 % (4) з другої та 31,3 % (5) з третьої. Дві особи не надали відповідей;

IV. за віком респондентів: визнають, що послуговуються формою *imparfait du subjonctif* у розмовному мовленні, з першої групи – 58,8 % (90), з другої – 84,4 % (27), з третьої – 80,7 % (46). На користь форми *présent du subjonctif* висловилися 37,9 % (58), 15,6 % (5), 10,5 % (6) опитуваних відповідно. Найбільше своїх варіантів запропонували респонденти з першої групи – 2,6 % (4), а також третьої 7,0 % (4) Не отримано відповідей від двох осіб.

Розподіл відповідей на запитання № 2с можна записати у відсотках так: варіант з *imparfait du subjonctif* вподобало 17,3 % (44) респондентів, з *présent du subjonctif* – 79,2 % (202), 3,5 % (9) надали свій варіант речення. Аналіз за категоріями:

I. розподіл за статтю: форми *imparfait du subjonctif* уживають 22,0 % (28) чоловіків і 12,7 % (16) жінок, форму *présent du subjonctif* – 74,8 % (95) і 83,5 % (106) відповідно. Свій варіант надали 3,1 % (4) чоловіків, 3,9 % (5) жінок;

II. розподіл за місцем постійного проживання: *imparfait du subjonctif* використовують 15,5 % (30) мешканців міст і 23,7 % (14) мешканців сіл, форму *présent du subjonctif* – 81,4 % (158) і 71,2 % (42) відповідно. Свій варіант запропонували 3,1 % (6) мешканців міст і 5,1 % (3) мешканців сіл;

III. розподіл за рівнем освіти: *imparfait du subjonctif* уживають 22,1 % (33) респондентів із вищою освітою, 10,0 % (9) – тих, хто здобуває вищу

освіту, і 12,5 % (2) – тих, хто не має вищої освіти. Форму *présent du subjonctif* вибрали 76,5 % (114) і 87,8 % (79) і 56,3 % (9) відповідно. Свій варіант записали 1,3 % (2) респондентів з першої групи, 2,2 % (2) з другої та 31,3 % (5) з третьої;

IV. за віком респондентів: визнають, що послуговуються формою *imparfait du subjonctif* у розмовному мовленні, з першої групи – 8,5 % (13), з другої – 40,6 % (13), з третьої – 31,6 % (18). На користь форми *présent du subjonctif* висловилися 90,2 % (138), 59,4 % (19), 66,7 % (38) опитуваних відповідно. Власні варіанти речень порадили 1,3 % (2) респондентів із першої та 1,8 % (1) з третьої груп.

Необхідно окремо згадати інші варіанти, які пропонували респонденти. У загальному вигляді ці відповіді можна розподілити за групами: 1. варіанти, пов'язані із заміною підрядного способу дійсним або інфінітивом: *Je doutais qu'il y avait encore des places libres au cinéma* (дехто також додав, що мова змінюється зі звичками мовців); 2. варіанти з альтернативною структурою: *Même si cela est difficile, nous nous appliquons à ne laisser aucun détail de ce texte. Peu importe si cela était difficile, nous nous appliquons à ne laisser échapper aucun détail de ce texte. Malgré la difficulté, nous nous appliquons à <...>*. – Ортографію збережено; 3. варіанти, що допускають обидві форми: «*Les deux sont possibles avec des sens différents !*»; 4. варіанти, повністю перебудовані в теперішньому часі: *Je doute qu'il y ait encore des places [libres] au cinéma*. На жаль, отримані результати анкет вісьмох осіб не відповідають нашому науковому інтересові, тому що є недоречними в межах цього дослідження (наприклад, *je préfère pirater les films*). Також перепороною було те, що нам довелося зробити відповіді не обов'язковими, щоб привернути увагу якомога більшої кількості осіб, тому в таблицях (див. Додаток 7) «порожні» відповіді додані до наявних.

Отже, на підставі проведеного анкетування можна зробити декілька загальних висновків: а) дві третини респондентів використовують в усному мовленні форму *présent du subjonctif* у випадках, де згідно з класичними

приписами потрібно було б використовувати *imparfait du subjonctif* – попри те, що все-таки є певна кількість мовців, що їх притримуються; б) чоловіки використовують IS дещо частіше, ніж жінки; в) люди з вищою освітою виявляють виразнішу схильність до користування IS; г) більшість мешканців села в усіх запитаннях висловилися на користь IS; г) у мовленні літніх людей IS трапляється частіше, ніж у мовленні молодших. Запитання № 2а, № 2б, № 2с дали змогу не лише конкретизувати ці висновки, але й показали більшу складність ситуації із *subjonctif imparfait*: факт невикористання форми ще не свідчить про її несприйняття. Значну перевагу IS у відповідях на запитання № 2б можна пояснити, по-перше, через схожість речення до уривку з художнього твору; по-друге, через використання дієслова в третій особі однини, де немає конотативних суфіксів (намагання уникнути суфікс продемонструвало запитання № 2с); по-третє, через відносну поширеність леми «fût» навіть у сучасних текстах.

2.2. Перспективи розвитку та функціонування *imparfait du subjonctif*. Політичний і соціокультурний аспекти.

На базі викладених вище положень і результатів проведеного опитування можна спрогнозувати певні тенденції, за якими надалі розвиватиметься форма *subjonctif imparfait* у мовленні. На сучасному етапі поширення мають лише дві форми підрядного способу (*subjonctif*), тоді як дві інші фактично витіснені цими обома, тож навряд чи динаміка змінюватиметься надалі в протилежному напрямі. Водночас ми вважаємо, що *subjonctif imparfait* досі функціонує як у писемному, так і в усному мовленні, – це підтверджують факти використання цієї дієслівної форми не лише в сучасній художній літературі, періодиці, соціальних мережах, а також в усному мовленні, що почасти ілюструють і результати анкети, й оказіональні випадки вживання на радіо та телебаченні. Принагідно зробимо застереження, що таке вживання нині вже не можна розглядати суто з боку дотримання класичних мовних правил: аналіз дає змогу зробити висновок,

що доволі часто той чи той мовець передає через імперфект додаткові емоційні відтінки, розширює палітру засобів виразності висловлюваного та межі контекстуальних полів, детермінованих мовленнєвою ситуацією. Саме тому, як можемо констатувати, у франкомовному суспільстві щодо *imparfait du subjonctif* склалися певні стереотипи (т. зв. *imaginaire linguistique*), на які спираються (чи, радше, можуть спиратися), щоб ідентифікувати себе чи іншу особу щодо політичних переконань, рівня освіти, віку, соціального стану. У зв'язку з цим доречно буде згадати зацікавлення, що виявляють науковці стосовно дослідження франкомовного політичного дискурсу, а саме мовлення політиків певного спрямування. Як показує досвід, найчастіше та передовім асоціацію роблять з мовленням французького ультраправого політика Жана-Марі Ле Пена [8]. Як зазначає Bert Peeters, у французькому суспільстві за ним закріплене уявлення як про оратора, який використовує *imparfait du subjonctif* «більш невимушено, ніж значна частина літераторів» (*avec plus d'aisance que bien des littéraires*). Науковець, з посиланням на розвідки Mariette Darrigrand, F. Marmande, P. Delannoy, J. Viard й ін., аналізує можливі причини, чому цей політик віддає перевагу формі IS. Автор пов'язує це зі своєрідним консервативним іміджем, який Жанові-Марі Ле Пену вдалося створити, зокрема, завдяки нерідкому послуговуванню латинськими виразами та *subjonctif imparfait*. До подібних зворотів, хоча й не відразу, також звертався Ніколя Саркозі під час президентської каденції – як уважають, теж із метою підсилення іміджу [7]. Серед інших політиків, у мовленні яких присутні форми IS, – Едуар Баладюр, Рено Камю, Ерік Земмур, усі правого спрямування.

Враховуючи соціокультурні та політичні аспекти питання, можна передбачити три варіанти подальшого розвитку *subjonctif imparfait* у мовленні: 1. IS може знову активізуватися в мовній практиці суспільства; 2. IS остаточно вийде з розмовного вжитку та вважатиметься застарілою формою, уживаною в сталих зворотах, за аналогією до низки дієслів типу *quérir, férir, issir* й ін.; 3. IS залишиться в мовленні, як і до цього, однак із

певними семантичними нюансами, які ще декілька століть тому не могли існувати через значно більшу частотність.

Наразі тяжко визначити, за яким напрямом рухатиметься динаміка. Хоча дослідники здебільшого акцентують увагу на малоімовірності повноцінного відродження IS, усі три шляхи мають певний відсоток вірогідності. Ми вважаємо, що для реалізації першого варіанта потрібні заходи, які забезпечили б зростання шансів на повернення *subjonctif imparfait* до ширшого розмовного вжитку. Серед таких заходів можемо запропонувати такі: 1. сприяння збереженню регіональних мов, зокрема тих, де цю дієслівну форму активно використовують; 2. оновлення рекомендацій Французької академії; 3. створення організацій, метою яких є сприяння та підтримка літературної норми, привернення уваги до багатства мови тощо; 4. зміни в освітніх програмах, що передбачають вивчення IS в комплексі з іншими тематичними блоками; 5. підтримка з боку публічних осіб: політиків, діячів мистецтва, журналістів тощо.

Серед чинників, що можуть завадити такому процесові: 1. наявність чітких асоціацій із політиками правого спрямування (у разі відмінності політичних поглядів); 2. тенденції до спрощення мов, пов'язані з процесами глобалізації (те саме стосується до питання правописних змін у французькій мові 1990 року); 3. відсутність економічного обґрунтування; 4. укоріненість мовленнєвої звички, суб'єктивне несприйняття; 5. іноді – філософський конфлікт поколінь, питання аксіологічного плану.

Узагалі ж можемо сказати, що конкретних заборон уживати чи уникати цієї форми немає, тому третій варіант, що передбачає даліше спорадичне використання форми IS зі стилістичним забарвленням і, рідше, у природний спосіб, наразі є цілком імовірним. Очевидно в такому випадку відбувається еволюція первинного значення минулого часу підрядного способу від суто темпорального маркера в бік розширення комплексу засобів виразності мови.

## ВИСНОВКИ

Отже, у роботі досягнуто поставленої мети – досліджено лінгвопрагматичні характеристики форми *imparfait du subjonctif* у франкомовних джерелах різних стилів, визначено актуальне ставлення до них жителів Франції за допомогою соціолінгвістичних методів, а також перспективи її розвитку та функціонування в писемному й усному мовленні.

Пройшовши довгий шлях змін, на сучасному етапі дієслівна форма *subjonctif imparfait* зазнає певного зменшення обсягу представленості в мовленні, хоча й досі функціонує чи не в усіх стилях. На базі проведеного дослідження з'ясовано, що найчастіше форма трапляється у творах художньої літератури та періодиці, рідше в наукових працях і юридичних документах, а в соціальних мережах зафіксовано ще й ненормативне її вживання з метою підсилення експресивності висловлюваного.

Зібрані дані підкріплюють результати проведеного анкетування. Воно показало, що: а) дві третини респондентів використовують в усному мовленні форму *présent du subjonctif* у випадках, де згідно з класичними правилами потрібно було б використовувати *imparfait du subjonctif* – попри те, що все-таки є певна кількість мовців, що їх дотримуються; б) чоловіки використовують IS дещо частіше, ніж жінки; в) люди з вищою освітою виявляють виразнішу схильність до користування IS; г) більшість мешканців села в усіх запитаннях висловилися на користь IS; г) у мовленні літніх людей IS трапляється частіше, ніж у мовленні молодших.

Тож можемо відтепер говорити не суто про звуження ролі *imparfait du subjonctif* у мовленні, але про *семантико-прагматичну конкретизацію* цієї форми через еволюцію, зумовлену позамовними та внутрішньомовними чинниками.

Уважаємо за перспективне подальше дослідження дієслівної форми *subjonctif imparfait* у контексті її регіональних особливостей.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лавренчук Т. П. Стилiстичнi особливостi публiцистичного стилю. *Сучаснi напрямки дослiджень мiжкультурної комунiкацiї та методики викладання iноземних мов*: збiрник наукових праць. Житомирський державний унiверситет iм. Iвана Франка, 2011. С. 180–182.
2. Anglade J. Grammaire élémentaire de l'ancien français. 4<sup>e</sup> éd. Paris : Librairie Armand Colin, 1931. 269 p.
3. Dubois J., Lagane R. Larousse Grammaire. 3<sup>e</sup> éd. Paris : Éditions Larousse, 2005. 193 p.
4. Grevisse M., A. Goosse. Le bon usage : grammaire française. 14<sup>e</sup> éd. Bruxelles : De Boeck Université, DL 2007, cop. 2008. 1600 p.
5. Mary Ritchie Key. Male/Female Language. 2<sup>nd</sup> Ed. Metuchen, N.J.: The Scarecrow Press, 1996. 324 p.
6. Merle J.-M. Le conditionnel : temps ou mode ? : Chapitre 1. Étude du conditionnel français et de ses traductions en anglais, *Ophrys*, pp. 10–23, 2001, Linguistique contrastive et traduction.
7. Peeters B. « Il fallut que je sois fusse... » : à la recherche d'un temps perdu (2001–2012). *Pratiques* [En ligne], 2015. Pp. 167–168. URL : <https://journals.openedition.org/pratiques/2732>.
8. Peeters B. Jean-Marie Le Pen et l'imparfait du subjonctif, ou : quand l'imaginaire linguistique s'emballe. *La linguistique* [En ligne], v. 55, 2019. Pp. 51–76. URL : <https://www.cairn.info/revue-la-linguistique-2019-2-page-51.htm>.
9. Riegel M., Pellat J.-C., Rioul R. Grammaire méthodique du français. Paris : Presses universitaires de France, 2004. 646 p.
10. Samson E. Langue claire et simple : rédiger des documents lisibles. *L'Actualité langagière*, v. 4, n. 2, 2007. P. 14.
11. Sur quelques aspects relativement peu connus de la conjugaison en français à l'indicatif présent et au surjonctif. URL : <http://www.fatrazie.com/grands-hommes/36-grands-hommes-suite/180-queneau-et-le-verbe>.
12. Zink G. L'ancien français (XIe–XIIIe siècle). 6<sup>e</sup> éd. Paris : Presses Universitaires de France, 2007. 128 p.

## ДОДАТКИ

## Додаток 1

## ГРАФІКИ GOOGLE BOOKS NGRAM VIEWER

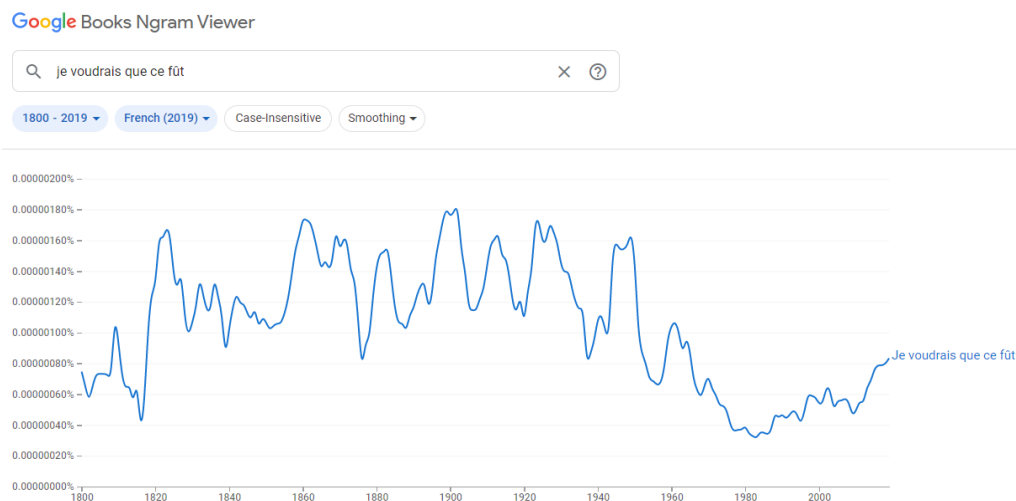


Рис. 4. Графік Books Ngram Viewer для запиту «je voudrais que ce fût»

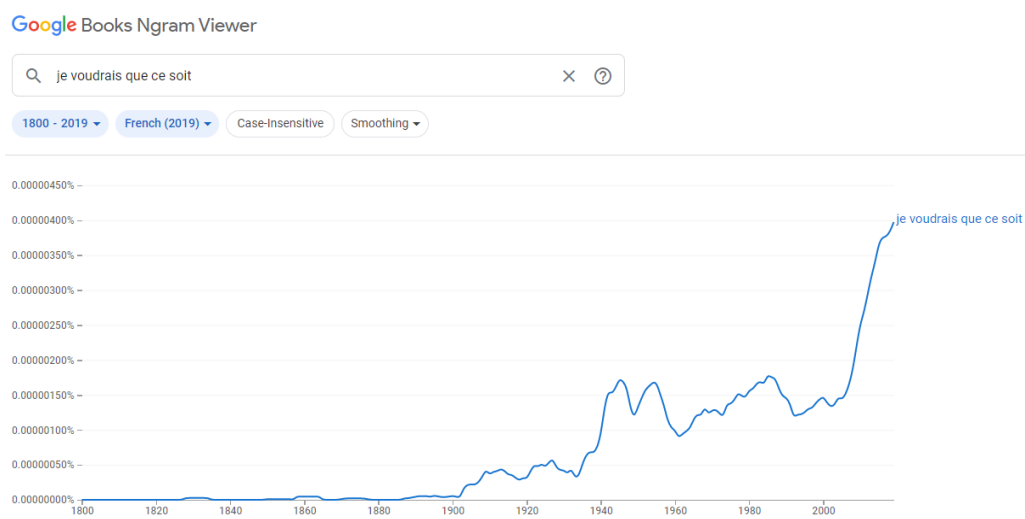


Рис. 5. Графік Books Ngram Viewer для запиту «je voudrais que ce soit»



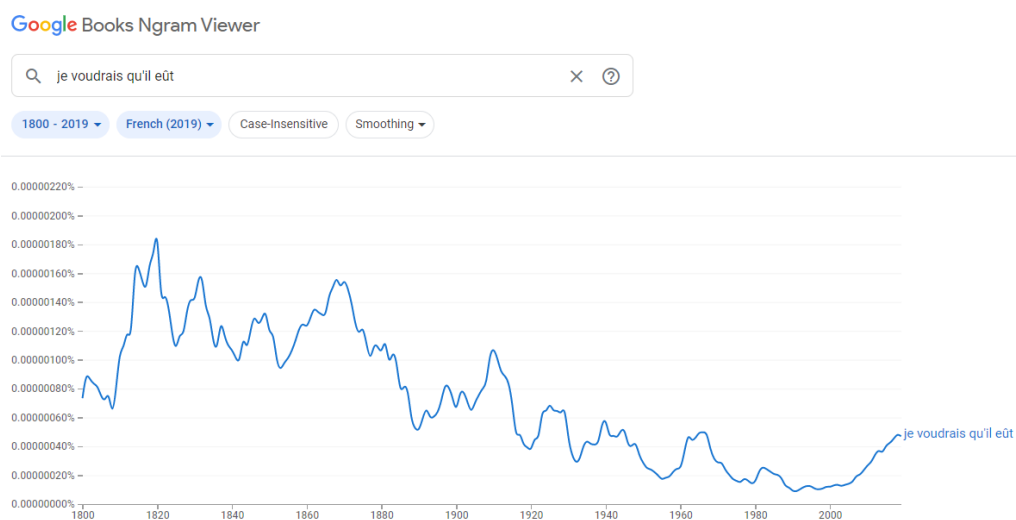


Рис. 6. Графік Books Ngram Viewer для запиту «je voudrais qu'il eût»

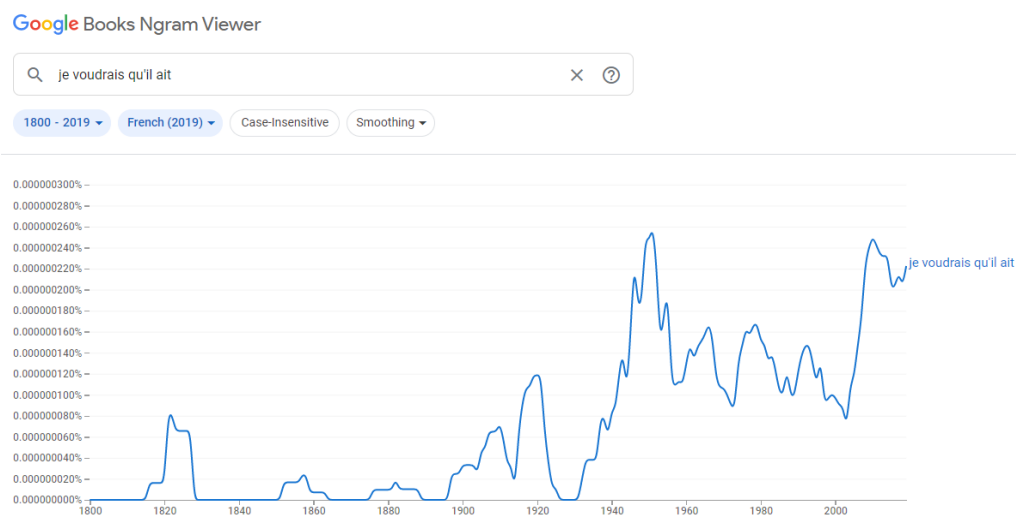


Рис. 7. Графік Books Ngram Viewer для запиту «je voudrais qu'il ait»

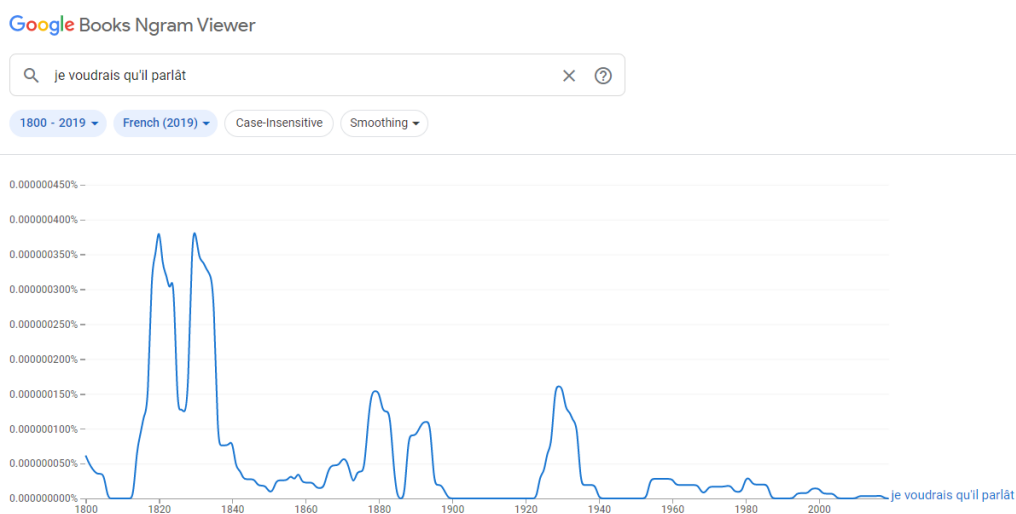


Рис. 8. Графік Books Ngram Viewer для запиту «je voudrais qu'il parlât»

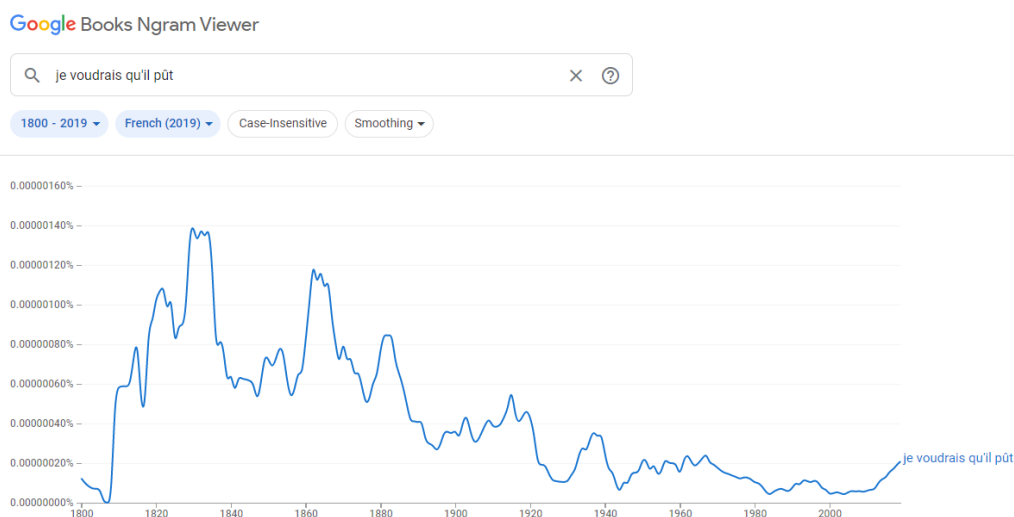


Рис. 9. Графік Books Ngram Viewer для запиту «je voudrais qu'il pût»

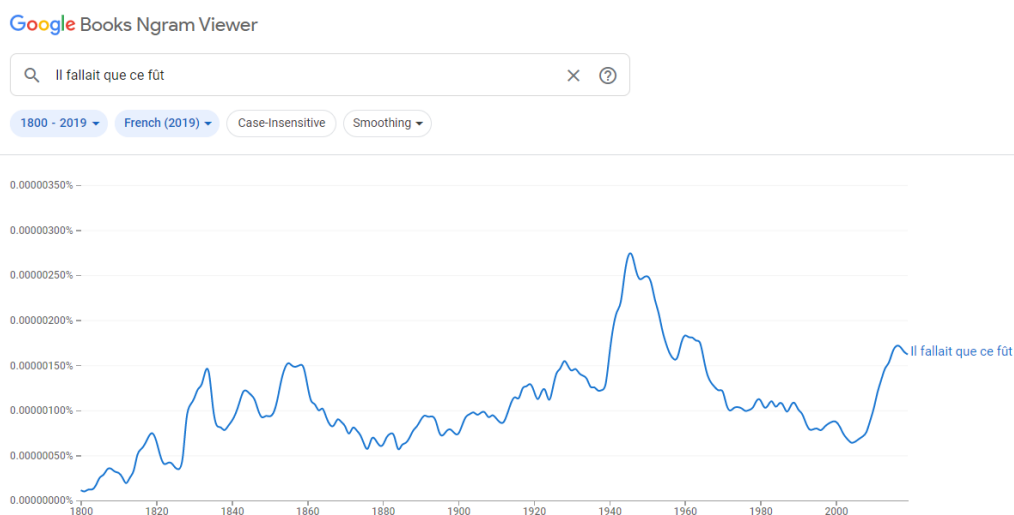


Рис. 10. Графік Books Ngram Viewer для запиту «Il fallait que ce fût»

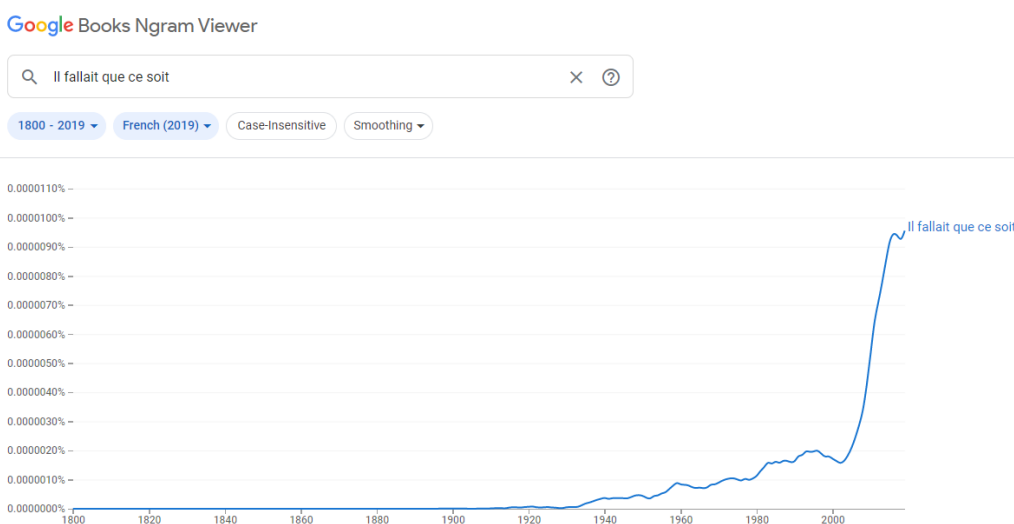


Рис. 11. Графік Books Ngram Viewer для запиту «Il fallait que ce soit»



Рис. 12. Графік Books Ngram Viewer для запиту «Il fallait qu'il eût»

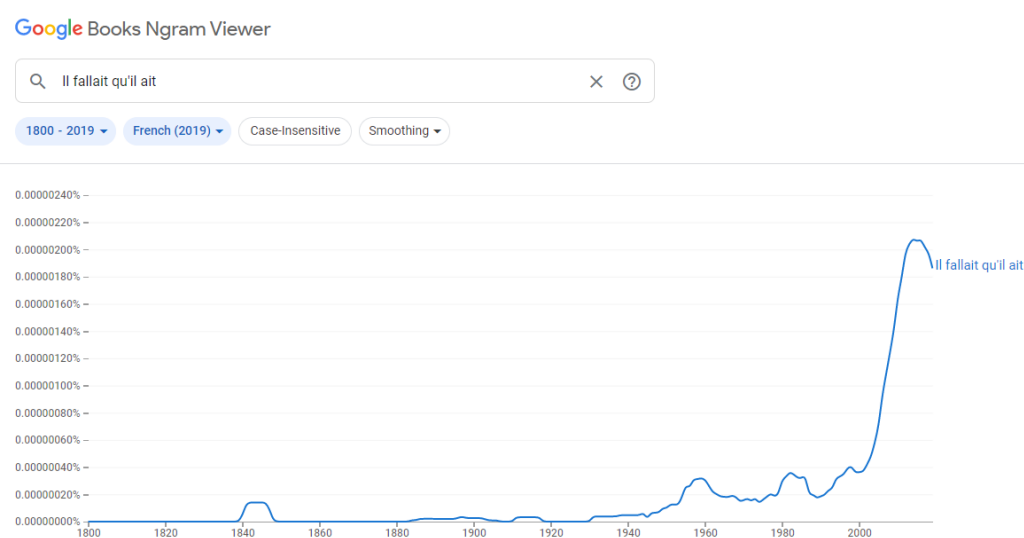


Рис. 13. Графік Books Ngram Viewer для запиту «Il fallait qu'il ait»

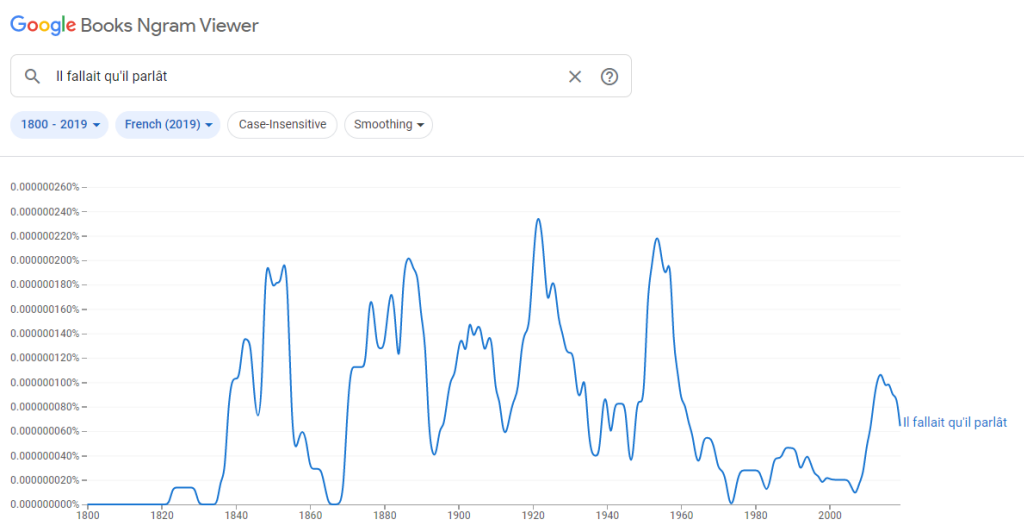


Рис. 14. Графік Books Ngram Viewer для запиту «Il fallait qu'il parlât»

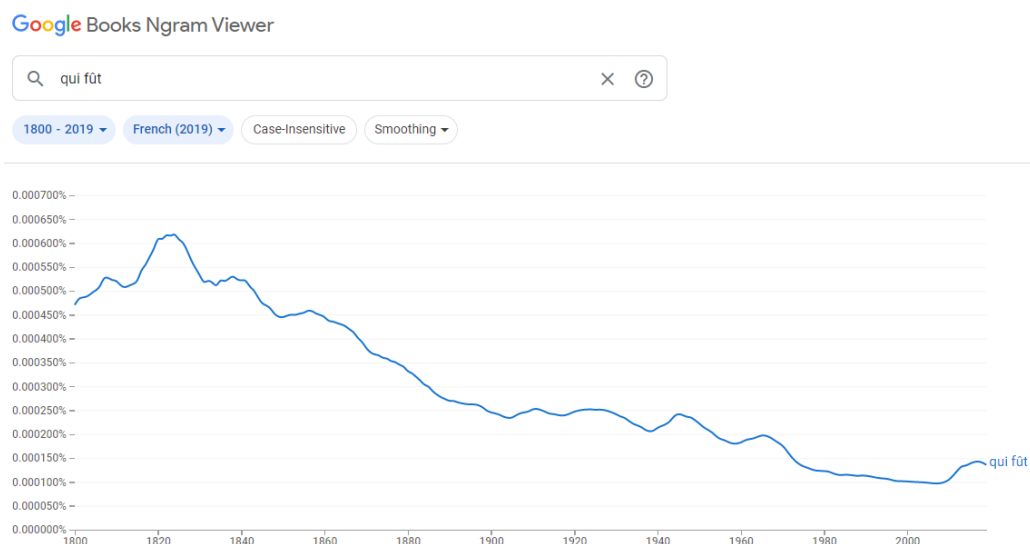


Рис. 15. Графік Books Ngram Viewer для запиту «qui fût»

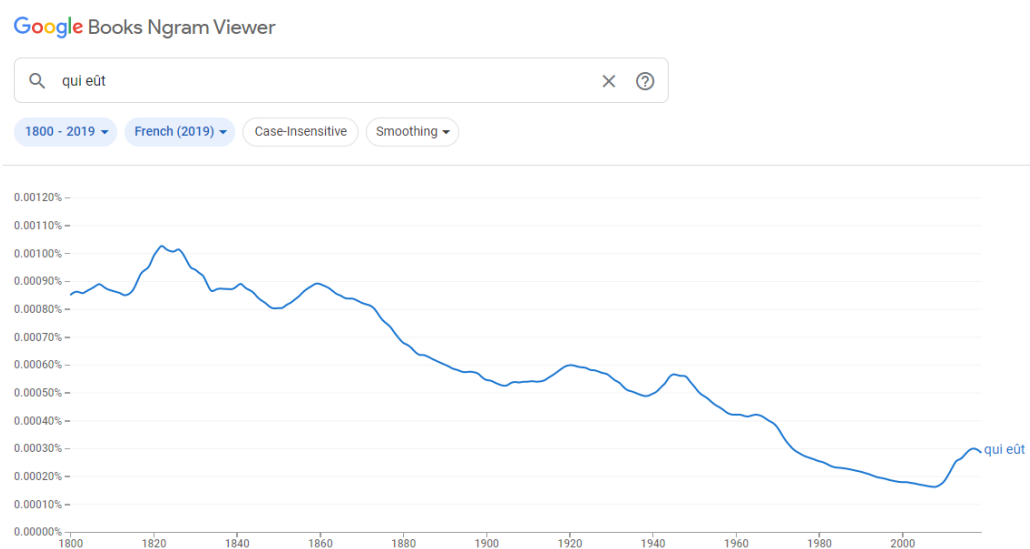


Рис. 16. Графік Books Ngram Viewer для запиту «qui eût»

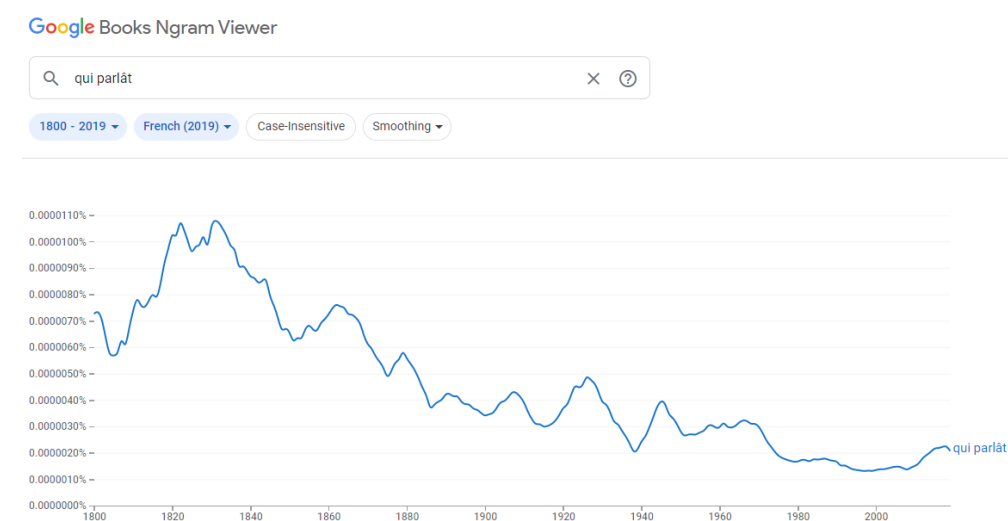


Рис. 17. Графік Books Ngram Viewer для запиту «qui parlât»

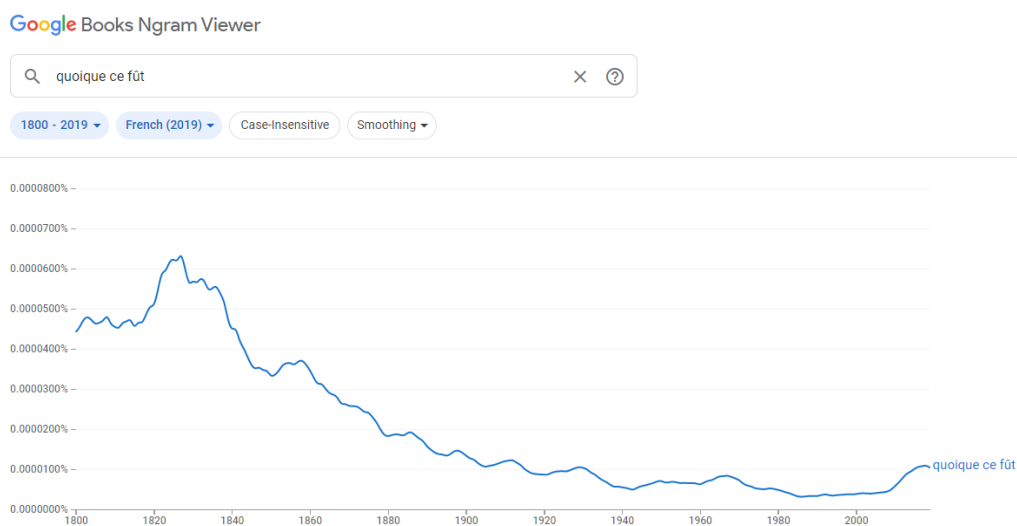


Рис. 18. Графік Books Ngram Viewer для запиту «quoique ce fût»

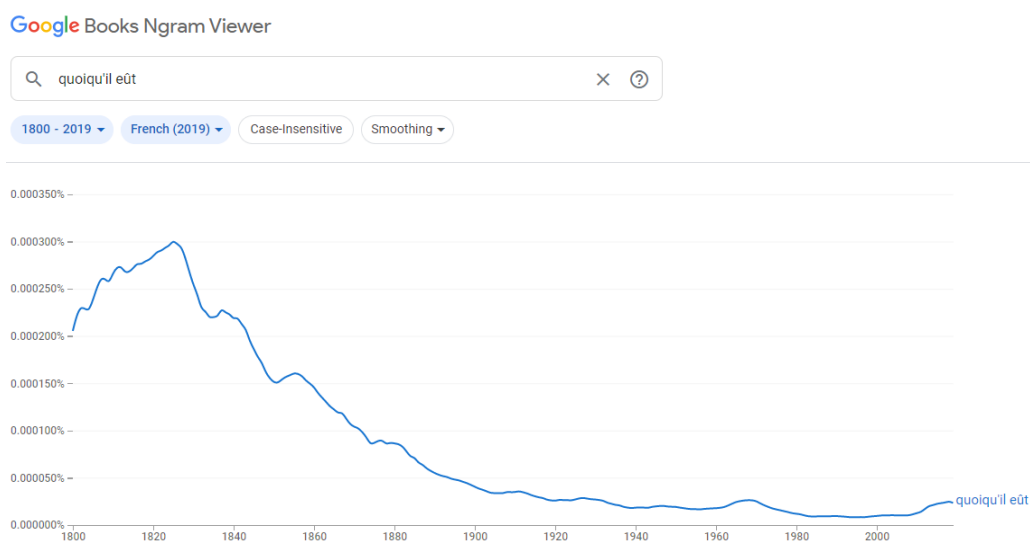


Рис. 19. Графік Books Ngram Viewer для запиту «quoiqu'il eût»

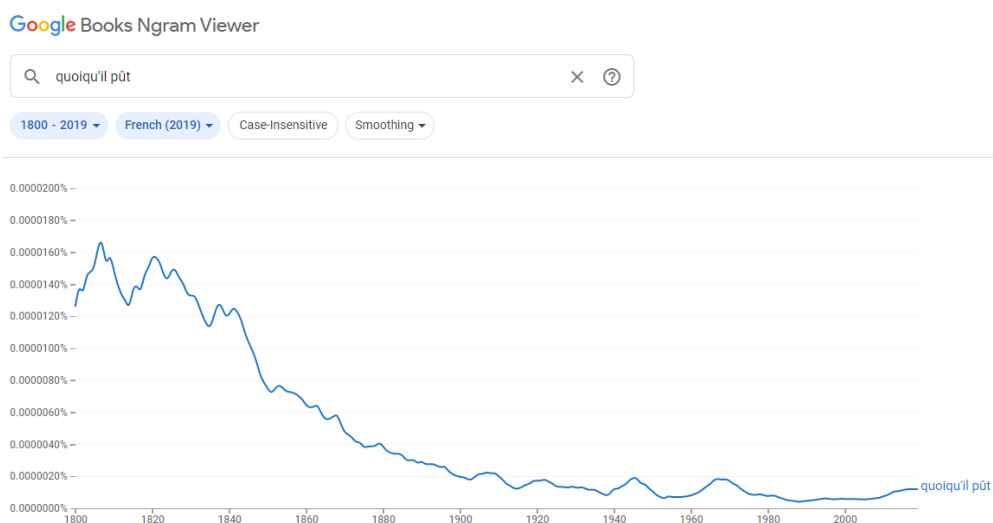


Рис. 20. Графік Books Ngram Viewer для запиту «quoiqu'il pût»

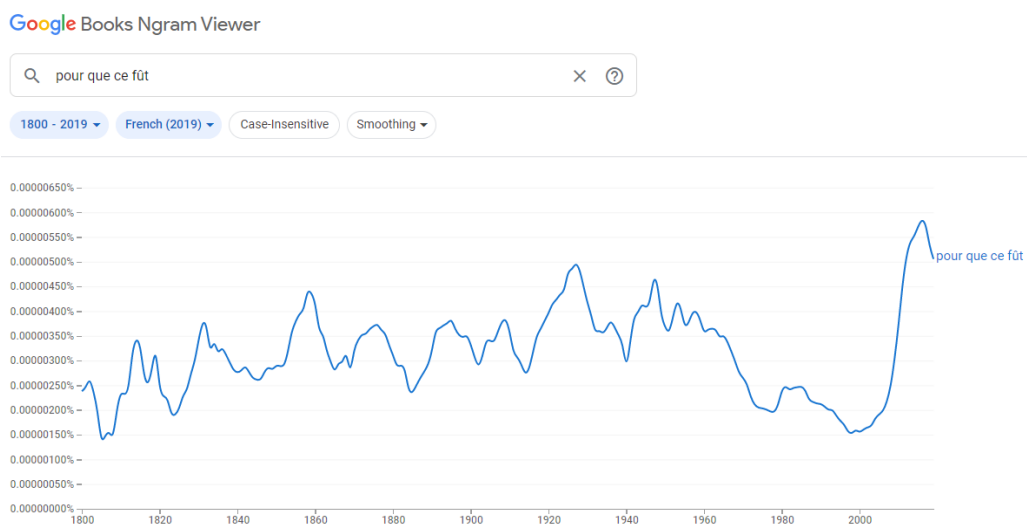


Рис. 21. Графік Books Ngram Viewer для запиту «pours que ce fût»



Рис. 22. Графік Books Ngram Viewer для запиту «pour que vous fussiez»



Рис. 23. Графік Books Ngram Viewer для запиту «pour qu'elle fit»

ПРИКЛАДИ ВЖИВАННЯ IMPARFAIT DU SUBJONCTIF У  
НЕФОРМАЛЬНИХ ДОПИСАХ МЕРЕЖІ TWITTER

1. *quand j'étais en primaire/début collège; je me souviens que j'étais très naïve; en effet, je croyais que les hommes ne pouvaient qu'évolués – Évoluer ? les hommes woui sûr ! pour les femmes ça reste à voir :-))*

*A moins que tu **voulusses** écrire OVULER là c'est autre chose (31.01.2016) –* вживання нормативне, користувач @almokeur свідомо зараховує себе до симпатиків лівих (A Gauche, né railleur incisif, athée pratiquant, anticlérical débridé, je moque et je n'aime pas les cons ! Mes RT n'ont pas valeurs d'adhésion...).

2. *Reste comme tu es et n'oublie pas d'ouvrir un Bescherelle de temps en temps, si tu ne **voulusses** pas qu'on se **foutût** de ta gueule (29.07.2020) –* вживання ненормативне, з нюансом іронії, змішуванням стилів, користувач @ТНХ\_\_\_1138 скоріше політично лівий, що впливає з його біо (*Je suis vivant et vous êtes morts. Anarcho-catholique en transit dans la dead zone*) і характеру дописів.

3. *J'aimerais que tu me **disses** quelque chose... À moins que tu **voulusses** me voir fâchée avec toi >:(*

*hahahC'est une blague. Ça va? (26.06.2015) –* вживання частково нормативне, очевидно, це пов'язано з іспанським походженням авторки @mmariaZzz (аналог imparfait du subjonctif зберігся в розмовній іспанській мові), аполітична.

4. *Je ne suis ni Intel, ni troll, et je préfère parler avec une femme de féminisme, pas avec un homme, donc ça tombe bien que tu ne **voulusses** pas dialoguer avec moi (20.02.2020) –* вживання нормативне, імовірно емоційно незабарвлене, користувач @yan19722 політично нейтральний.

5. *Dans l'oreille, ok! @sushichichi et où **voulusses** tu qu'il **soufflât** en cas d'une telle infirmité ? (13.01.2017) –* вживання ненормативне, скоріше з відтінком іронії, судячи з характеру дописів, користувач @LeLoupPhoque політично поміркований, проти правих.

6. SUBJECTIF IMPARFAIT

*J'eusse aimé que tu me **parlasses***

*Que nous **eussions** que des mots doux*

*Le long du boulevard Montparnasse*

*Que nous **goûtassions** le mois d'Août*

*Il **eût fallu** que j'**évoquasse***

*Tes lèvres roses et ton fin cou*

*Pour qu'enfin tu me **gratifiasses***

*D'un baiser à me rendre fou (30.05.2018) – вживання нормативне, але явно несерйозне, гумористичне, користувач @СНТІМІДЕ1 скоріше аполітичний /-а.*

7. *J'ignorais que tu **parlasses** le grec ancien au petit-dej. Tu n'as pas fini de m'énerveiller. Maîtrises-tu aussi le latin de mess d'officier, façon "asinus asinum free cat" quand tu changes la laitière du chat ? (06.07. 2019) – вживання нормативне, але з відтінком іронії, змішування стилів, за характером твітів @BriceSylvestre1 політично нейтральний, проєвропейський.*

8. *Ben ce n'est pourtant pas compliqué. Tous ces gens dont tu **parlasses**, ils fussèrent trois. Et toi, tu es un gros mytho. Je n'avassais jamais vu ceci à ce point là (23.02.2019) – явно ненормативне вживання, вигадування неіснуючих граматичних форм, змішування стилів, біо користувача @ShatanBogat2 вказує на його позицію проти правих і проти лівих партій (Anti FI FN CGT SUD Bobios chaines infos. J'insulte les cons, ça me fait du bien.).*

9. *@JeanPatZermatt pardon **jeusse crute** que tu me **parlasses** (02.03.2015) – абсолютно ненормативне вживання, вигадані дієслівні форми, іронія, характер твітів @PafPastek – проти правих, з ухилом у бік лівих сил.*

10. *seigneur darwin, j'eus crains que tu **parlasses** de zizipanpan, j'allais te bloquer (21.11.2017) – вживання формально нормативне, але стилістично невиправдане через змішування стилів, @nikitakarachoi – політично нейтральний.*

11. *Je sais que vous y passez des heures. Il eût mieux valu que tu les **perdisses** AVANT de les corriger ! Elles sont bien corrigées ? (4.01.2015) – вживання нормативне, користувач @hervelille точно не правий (антирасист).*

12. *Alerte! Alerte!*

*Il semblerait que vous **dussiez** me supporter un mois de plus sur la ligne C.*



*Bien fait pour vous NA!!!* (28.09.2018) – вживання нормативне, користувач @phil\_conduc політично нейтральний (conducteur de train #liO en @occitanie, #corse nostalgique du @RERC\_SNCF je dis des conneries en mon nom !).

13. *Contactez un syndicat aussi tôt que possible. Il me paraît curieux que vous **dussiez**, enseignante de français, remplir les missions d'un PE détaché dans le secondaire. Dans le doute : demandez au chef le texte sur lequel il s'appuie* (02.11.2020) – вживання нормативне, @Rapha\_Ossian учитель англійської мови (профемініст, антирасист).

14. *J'ignorais que tu **connusses** sa douce moitié de manière aussi intime !! ;-)* (05.05.2016) – вживання нормативне, у висловлюваннях видно зацикленість на питаннях ісламу й раси, якщо @SIBILLEChristop не правий, то з тенденцію в той бік.

15. « *Emmanuel Macron a dit en Hongrie "je mettrai toute mon énergie pour battre MLP". Mais M. Macron, j'aurais tellement aimé que vous nous **dissiez** : je mettrai toute mon énergie pour réduire le chômage, pour réduire la pauvreté* » (15.05.2019) – вживання нормативне, @RollandTimothee (Militant @LesRepublicains @ForceRep\_fr Conseil de Quartier #Paris17 Universaliste et républicain #Compol) Saint-Herblain, France, правий.

16. (Емманюель Макрон): *J'ai fait ce que j'avais dit que je ferai. – (відповідь) Aviez-vous vraiment dit que vous **fissiez** une faute de grammaire pareille ?* (17.07.2020) – вживання ненормативне, @HalTheodore (« Grammar nazi » repenti, quoique - Jugements à l'emporte-pièce - Témoin désabusé d'effondrements), з Швейцарії, правий.

17. (Надін Морано) *"Plus jamais je ne glisserai un bulletin #Macron dans l'urne. Plus jamais" @RTLFrance. – (відповідь) Il eut été préférable que jamais vous ne le **fissiez*** – вживання нормативне, @reticularite – права.

18. *Elle lui dit : j'aurais voulu que tu m'**aimasses**.*

*Il répond : pour cela il eut fallu que je te **connasse*** (15.07.2016) – вживання нормативне, але явно як частина жарту, автор @gerardcandidat, судячи з дописів, лівого спрямування, антирасист.

19. *Je craignais que tu ne l'**aimasses** pas ! Heureux de voir qu'il te plaise tant !* (30.10.2020) – вживання нормативне, стилістично незабарвлене, автор @KnulpTanner аполітичний, літературознавець.

20. *m'avais-tu dis que tu l'aimasses je t'aurais envoyé des bracelets pour le concert* (28.08.2015) – вживання нормативне, хоча дещо дивно. Автор – @lokhlass, аполітичний підліток, дивно, що він спромігся на такі часоформи, бо більшість фраз у нього написані звичайною «підлітковою мовою».
21. *Se pourrait-il que tu aimasses les idols, par le plus grand des hasards ?* (23.01.2016) – вживання нормативне, автор @TritTriton аполітичний.
22. *Je voulais que tu m'aimasses* (13.03.2017) – вживання нормативне, автор @maauricio1998 іспаномовний.
23. *Pour nous Re aimer, Agenttous, comme tu dis, il aurait déjà fallu que tu nous aimasses pour de vrai à la base ! mais on le sait bien que sur la toile, c'est même pas 5 % d'authenticité exprimée ! chacun y préfère déverser son fiel et sa mauvaise foi...Bonne journée* (21.03.2019) – вживання нормативне, авторка @Findesillusions має праві погляди.
24. *Que tu m'aimasses autant que les flammes eurent aimé ce "je t'aime" se consumant a petit feu. Je voudrais être flamme pour t'aimer ainsi...* (14.10.2017) – вживання нормативне, @Antonigiusep17 лівий.
25. *Merci à l'enfant qui ne saura jamais ;) Il eut fallut que tu l'aimasses !* (07.07.2017) – вживання нормативне (хоча є помилки в іншому), @ZeoZigzags феміністка, антирасистка, фанатка OuLiPo, точно не права.
26. *Putain j'aurais jamais pensé que tu aimasses ce film ! (imparfait du subjonctif sisis t'as vu xD)* (18.03.2018) – вживання нормативне, але зі стилістичною метою, іронічно, @Gandaldore політично нейтральний, також свідомо вживає фемінітивів – autrice.
27. (користувач 1): *Qu'est ce que j'aime ce verbe chaloir...* – (користувач 2) *Il nous en chaut que tu l'aimasses* (28.11.2020) – вживання ненормативне, стилістично забарвлене (гумор), @maitreroger політично нейтральний.
28. *Je doutais qu'ils courussent si vite* (22.04.2015) – вживання нормативне, стилістично нейтральне. Користувачка @plussoyante скоріше з лівими тенденціями.
29. (користувач 1): *Nous rîmes car nous le pûmes et le sûmes, à moins que je ne me gourasse. Bonne swarée peuple twittojurassique.* – (користувач 2): *Encore eût-il fallu que nous le sussions pour que vous le vissiez...* (8.09.2015) – вживання нормативне, але явно стилістично зумовлене (гумор), користувач @BertrandTwitte – фан Ремона Кено, підтримує чинну владу.

30. *Il eut fallu que vous **vissiez** préalablement ceci...* (05.06.2018) – вживання нормативне, стилістично незабарвлене, користувач @JBVBIN3T з Bordeaux, аполітичний (пише про énergie renouvelable, énergie nucléaire, science, vaccins, etc.).

31. *Oups scuzzy du ton ! Merde... peut-être serais je déjà sous influence RN Non non.... je "souhaiterais" "j'aimerais "que le compte tu **gardasses** pour parler jardinage ,mangeaille et quand ça ira mieux on reparlera politique* (27.05.2019) – вживання нормативне, користувач @CultureSud64 лівий.

32. *La prévoyance eût voulu que tu **gardasses** les poils, les **filasses** et t'en **fisses** un pantalon.* (17.03.2018) – вживання нормативне, скоріше жартівливе, користувач @DracoAlpestris нейтральний.

33. *Que ces nobles cœurs **reçussent** les suffrages de nos gueux aux votations de l'an 17, et nous eussions pu fêter l'avènement d'un nouveau monde...* (@subbasilicanus, 18.08.2018) – вживання нормативне, біо (Goûts éclectiques et ecclésiastiques. Parfois ecstasiques et ex-stasiques) свідчить про впливи релігійної літератури. Політично нейтральний.

34. *Lorsq'il venait, il aspirait à ce que tous le **sussent** et qu'ils le **reçussent** avec ferveur pour qu'il **pût** exercer son dur labeur* (@VousFaireSourir, 24.06.2015) – вживання нормативне, але явно стилістичне, політично нейтральний.

35. *"J'aimerais une Bible où les gens **reçussent** s'il vous plaît. Et ce stylo."* (@Serclase, 18.07.2018) – пародія на цитату з Біблії (Elle fit que tous, petits et grands, riches et pauvres, libres et esclaves, reçussent une marque sur leur main droite ou sur leur front, et que personne ne pût acheter ni vendre, sans avoir la marque, le nom de la bête ou le nombre de son nom. Apocalypse St-Jean), часто цитований прихильниками теорії змови, форма **reçussent** має сексуальний підтекст в іншій ортографії; вживання ненормативне, політично нейтральний.

36. *Certains essayent de passer pour des historiens révolutionnaires avec l'histoire globale (je ne vise pas Patrick Boucheron ici, soyons bien clairs) alors qu'ils **reçussent** l'histoire universelle et les histoires du monde du XIXe siècle.* (@BenoitVaillot, 23.09. 2018) – вживання ненормативне, стилістично незабарвлене, політично нейтральний.

37. *En 1905 Proust publia dans Le Figaro un article intitulé «La mort des cathédrales», réagissant à un projet de loi pour la laïcisation qui visait à atteindre, dans l'espace de cinq ans, une «désaffection» complète des églises, ce qui aurait permis au gouvernement d'arrêter les subventions pour la célébration*

*des rites religieux, et même de transformer les églises en tout ce qu'ils **crussent** convenable* (@Lubalas, 30.04.2019) – вживання нормативне, стилістично незабарвлене, користувач антивакцинатор, можливо, бот, постить різними мовами про різні теорії змови.

38. *La nuit je mentais afin que tous me **crussent**. Alain Parfait du Subjonctif* (@pasquaGC, 6.09.2020) – вживання нормативне, але явно стилістично зумовлене (жарти про subjonctif), з нахилом у бік лівих.

39. *Savent plus trop quoi inventer pour qu'ils **crussent** assez en Dieu..* (@droldwazo, 1.08.2019) – вживання ненормативне, лівий.

40. *Il espérait que les auditeurs le **crussent** assez pour le pardonner...* (@jeanpaulLebell, 12.07.2019) – вживання нормативне, стилістично незабарвлене, письменник, можливо, є якісь ліві нахили, скоріше політично нейтральний.

41. *Il serait bon que vous **prissiez** quelques cours d'économie assez basiques* (@laurent\_bacchus, 13.12.2016) – вживання нормативне, стилістично незабарвлене, користувач скоріше правий (без екстремізму поглядів).

42. *De tout évidence il eût préféré que vous le **prissiez** mâle...* (@DDSyscer, 6.02.2019) – вживання нормативне, можливо, є якийсь стилістичний ефект (твіти, на які цей допис є відповіддю, недоступні), користувач скоріше лівий.

43. *Pour que les hommes n'y **bussent**, ils ne jouèrent pas au petit soda. Une fois servis tous les convives, il se mit à table.* (@amora58, 1.06.2015) – вживання ненормативне, стилістично незабарвлене, користувач аполітичний (акаунт повністю присвячений каламбурам *Doubles jeux de mots, non-sens, métaphores, les choses de l'avis*).

44. *Les potes a mon ex me **sourissent*** (@mk\_dbzz, 12.09.2019) – вживання ненормативне, стилістично незабарвлене, користувачка, очевидно підліток із Бельгії, аполітична.

45. *Elles **sourissent**, continuent de vivre, car sont heureuses de respirer. Elles ne s'arrêtent pas de vivre, de sortir, de tomber amoureuse..* (@\_chanya\_, 17.01.2017) – вживання ненормативне, стилістично незабарвлене, користувачка, очевидно підліток, аполітична.

46. *Pitié madame ! J'accepte de payer rançon pour que vous ne **fussiez** et **fissiez** plus rien !* (@GWGoldnadel, 4.01.2020) – вживання ненормативне, стилістично

незабарвлене, автор – відомий адвокат, стабільно підтримує праві сили, хоча бореться з антисемітизмом.

47. *Il faut que vous **fissiez** des chansons pour Pâques... le nouvel an... et ça passe crème..!* (@Gargantua74, 25.12.2020) – вживання ненормативне, стилістично незабарвлене, користувач аполітичний.

48. *Twettez donc à l'imparfait du subjonctif, trop souvent oublié, afin que vous **pussiez** pimenter votre existence à peu de frais !* (@an\_conda, 12.04.2020) – вживання ненормативне, стилістично незабарвлене, користувачка скоріше за все політично нейтральна.

49. *J'aurais aimé que vous **fissiez** précéder ces noms de "Messieurs"ou de leur prénom, comme vous le faites pour Madame De Haas!!!* (@kissoulka, 11.07.2020) – вживання нормативне, стилістично незабарвлене, користувач називає себе modéré, водночас часто вдається до правої риторики, бельгієць.

50. *Et on aurait bien aimé que vous **fissiez** de même ...* (@ul\_ti\_ma\_ratio, 13.09.2018) – вживання нормативне, стилістично незабарвлене, користувач правий.

51. *Je craignais que, par manque d'intérêt pour ce sujet modeste, tu ne me **répondisses** pas !* (@roxanebagheera, 01.12.2020) – вживання нормативне, стилістично незабарвлене, авторка, судячи з усього, єврейка, віруюча іудейка, називає Макрона диктатором, погано ставиться до африканців (зокрема чорношкірих), радше права.

52. *serait il envisageable que je me **joignisse** à votre compagnie, douce météore ?* (@cheminluxe, 22.02.2019) – вживання нормативне, дещо стилістично забарвлене (підкреслено високий стиль), користувач аполітичний.

53. *La dernière fois je me rendit chez Jacqueline et cette dernière désirait que je **mangeasses** son ragoût qui est ma foi ignoble* (@ls\_sandyu, 12.09.2020) – вживання не зовсім нормативне (ортографічна помилка в imparfait du subjonctif, вживання passé simple), користувачка аполітична, антильського походження.

54. *J'eusse espéré que tu **mangeates** tes morts* (@UshiromiYanis, 12.04.2017) – вживання не зовсім нормативне, неправильна форма imparfait du subjonctif, користувачка аполітична.

55. *On ne peut pas reprocher aux candidats de vouloir nous dire pourquoi ils se présentent et ce qu'ils nous proposent. On aurait eu raison de se fâcher qu'ils ne le*

*fissent point* (@Maitre\_Eolas, 23.11.2020) – вживання нормативне, мовлення дуже грамотне й вишукане, з латинськими виразами, за описом в біо – адвокат, за характером твітів це помітно, не правий, а скоріше поміркований.

56. *Les signataires baignaient dans un état de haine aveugle proche de la démence. Il était inévitable qu'ils se fissent pigeonner par le premier avocat venu leur conseillant n'importe quoi. Couru d'avance.* (@NLebourlier, 7.07.2020) – вживання нормативне, явно немолода людина, з правими нахилами, критикує лівих.

57. *Espérons qu'il ne fissent pas comme lui* (@BTSpavedAllWAY, 14.12.2020) – вживання ненормативне, користувач аполітичний (явно молода людина, профіль присвячено сучасній корейській музиці)

58. *Bravo, et il faudrait que de nombreux partis politiques républicains fissent de même !* (@Blodwyn\_KH69\_, 8.06.2020) – вживання нормативне, користувачка відверто права.

59. *qu'auriez-vous aimé qu'ils fissent ?*

*Le service public de télévision est sous les ordres de Macron. Delphine Ernotte y veille jalousement. La Macronie est bien organisée et, de plus, "ses" journalistes bien formatés. Il y a belle lurette que j'évite* (@PlanardJacques, 16.10.2020) – вживання нормативне, користувач явно похилого віку, правий.

60. *Je voudrais savoir où ce Monsieur le comte Atufini de Mefairchier passe ses vacances et ce qu'il aurait voulu que les travailleurs fissent?* (@Houeixjp, 18.06.2017) – вживання нормативне, користувач явно немолодий (молоді користувачі вигадують псевдо, старші вказують реальні імена), лівий.

61. *Que vouliez-vous donc qu'ils en fissent ?* (@RemiMathis, 28.12.2019) – вживання нормативне, користувач дуже серйозний чоловік (Historien - Conservateur BnF - Estampes et culture visuelle du XVIIe s. au contemporain - Innovation - World Wikipedian of the Year - Héraldique – OpenBidules, верифікований акаунт), нейтральний.

62. *Salomon Reinach regrettait déjà, en 1926, que les classes sociales françaises les plus aisées ne fissent pas plus d'enfant par malthusisme* (@Eygurine, 12.12.2020) – вживання нормативне, користувач політично нейтральний.

63. *Et puis il était temps que je testasse mon mutewall contre les fachotrolls. Unleash the stress test.* (@Maitre\_Eolas, 9.01.2018) – вживання ненормативне, стилістично забарвлене (користувач додає: *Et ouais, je fais un anglicisme après*

*un imparfait du subjonctif. Je suis un punk, moi.*), користувач уже нам траплявся (див. № 55). Цікаво, що та сама людина абсолютно по-різному вживає цієї форми.

64. *il me serait fort agréable que tu **parlasses** plus poliment* (@LaureArzt, 18.06.2015) – вживання нормативне, користувачка активістка, можливо, з лівим ухилом.

65. *Heureusement que tu as mis le #, j'eusse cru que tu **parlasses** de FRAPOR* (@HistoireSW, 12.10.2020) – вживання нормативне, користувач – учитель, історик, можливо, лівого спрямування.

66. *J'ai eu peur que tu ne **parlasses** de @benjaminvialle* (@cld, 15.02.2017) – вживання нормативне, користувач політично нейтральний із ледь помітними лівими нахилами.

67. *Pourquoi fallait-il que tu en **parlasses** ?* (@PomPomCayoti, 21.06.2015) – вживання нормативне, користувач політично нейтральний із ледь помітними лівими нахилами.

68. *Je comprends mieux pourquoi Macron préfèrerait qu'ils **allissent** à la messe.* (@Jackaubrey14, 15.04.2018) – вживання нормативне, стилістично незабарвлене, користувач підтримує крайніх правих.

69. *Maintenant que nous savons où se situent les fascistes et les nazis suite aux dernières manifestations, il serait souhaitable que les Français **allissent** voter en masse dès le premier tour en 2022 avec l'opinion du peuple, pas celle des médias ou des sondeurs, le 1er tour suffira* (@forcalcoco, 20.06.2020) – вживання нормативне, стилістично незабарвлене, користувач правий.

70. *j'ai TOUJOURS dit qu'ils **allissent** finir ensemble !!* (@FabioFe33369882, 19.12.2018) – вживання ненормативне, дуже багато помилок, користувач аполітичний, швейцарець.

71. *Bien sûr... encore aurait-il fallu que tous les français majeurs **allissent** voter pour que ce ratio soit correct. Encore un politique malhonnête, ou stupide, probablement les deux à la fois* (@individuUn, 30.07.2019) – вживання нормативне, стилістично незабарвлене, користувач швейцарець, скажімо, політично нейтральний; уважний до мови.

72. *A des années lumière du politiquement correct,voici ce que je chantais à tue tête avc mes camarades de classe dans le fond du bus sans que ni les accompagnateurs ni le chauffeur ne nous **interrompassent**. ne nous*

*interrompissent, ne nous interrompussent.* (@phillips\_helene, 13.06.2018) – вживання нормативне, але стилістично забарвлене, є частиною каламбуру, користувачка з лівим ухилом.

73. *comme je voudrais que certain entre vous **comprissiez** les mots de "fan" par Pascal Obispo* (@poshsoapbox, 7.05.2016) – вживання частково нормативне, стилістично незабарвлене, користувачка аполітична.

74. *Si chez vous tout se passe toujours comme prévu, tout le monde n'est pas infallible comme vous, mais ça, encore faudrait-il que vous le **comprissiez**.* (@johnnyblacksad, 05.05.2020) – вживання нормативне, стилістично незабарвлене, користувач аполітичний, імовірно, емігрант із «чорної» Африки.

75. *Mdr si tu veut qu'ils **résolussent** ton probleme, faut pas les insulter.* (@MBKDz, 5.04.2017) – вживання ненормативне, стилістично незабарвлене, користувач аполітичний, імовірно, емігрант із «чорної» Африки.



Додаток 3

ТАБЛИЦЯ АНАЛІЗУ ТВІТІВ

№ при кл.	Вживання (нормативне + / ненормативне -)	Наявність стилістичного забарвлення (+/-)	Псевдо користувача	Дата вживання	Користувач									
					Лівий	Імовірно лівий	Помірко-ваний	Імовірно правий	Правий	Аполітичний	Чоловік	Жінка	Примітка	
1	+	-	@almokeur	31.01.2016	+							+		
2	-	+	@THX____1138	29.07.2020		+						+		
3	+/-	-	@mmariaZzz	26.06.2015							+		+	іспаномовн.
4	+	+	@yan19722	20.02.2020			+					+		
5	-	+	@LeLoupPhoque	13.01.2017			+					+		
6	+	+	@CHTIMIDE1	30.05.2018							+	+		ак. поезії, Північ Фр.
7	+	+	@BriceSylvestre1	06.07. 2019			+					+		
8	-	+	@ShatanBogat2	23.02.2019			+					+		
9	-	+	@PafPastek	02.03.2015			+					+		
10	-	+	@nikitakarachoi	21.11.2017			+					+		
11	+	-	@hervelille	4.01.2015			+					+		Північ
12	+	-	@phil_conduc	28.09.2018			+					+		Корсика
13	+	-	@Rapha_Ossian	02.11.2020			+					+		учитель
14	+	-	@SIBILLEChristop	05.05.2016				+				+		
15	+	-	@RollandTimothée	15.05.2019					+			+		
16	-	-	@HalTheodore	17.07.2020					+			+		швейцарець
17	+	-	@reticularite	22.07.2020					+				+	
18	+	+	@gerardcandidat	15.07.2015		+						+		
19	+	-	@KnulpTanner	30.10.2020							+	+		літературознавець
20	+	-	@lokhlass	28.08.2015							+	+		Тулуза
21	+	-	@TritTriton	23.01.2016							+	+		

22	+	-	@maauricio1998	13.03.2017						+	+	+		іспаномовн.
23	+	-	@Findesillusions	21.03.2019					+				+	
24	+	-	@Antoniogiusep17	14.10.2017		+						+		
25	+	-	@ZeoZigzags	07.07.2015				+					+	фанатка OuLiPo
26	+	+	@Gandaldore	18.03.2018				+				+		
27	-	+	@maitreroger	28.11.2020				+				+		адвокат
28	+	-	@plussoyante	22.04.2015		+							+	
29	+	+	@BertrandTwitte	8.09.2015				+				+		фанат Кено
30	+	-	@JBVBIN3T	05.06.2018						+		+		з Бордо
31	+	+	@CultureSud64	27.05.2019		+						+		
32	+	+	@DracoAlpestris	17.03.2018				+				+		
33	+	-	@subbasilicanus	18.08.2018	+							+		вплив реліг. літ-ри
34	+	+	@VousFaireSourir	24.06.2015				+				+		
35	+	+	@Serclase	18.07.2018				+				+		бельгієць
36	+	-	@BenoitVaillot	23.09.2018				+				+		
37	+	-	@Lubalas	30.04.2019	імовірно бот									
38	+	+	@pasquaGC	6.09.2020		+						+		
39	-	-	@droldwazo	1.08.2019	+							+		
40	+	-	@jeanpaulLebel1	12.07.2019				+				+		письменник
41	+	-	@laurent_bacchus	13.12.2016					+			+		
42	+	-	@DDSyscer	6.02.2019		+						+		
43	-	-	@amora58	1.06.2015				+					?	акаунт каламбурів
44	-	-	@mk_dbzz	12.09.2019							+		+	бельгійка
45	-	-	@_chanya_	17.01.2017							+		+	
46	+	-	@GWWGoldnadel	4.01.2020					+			+		адвокат
47	-	-	@Gargantua74	25.12.2020							+	+		
48	-	-	@an_conda	12.04.2020				+					+	
49	+	-	@kissoulka	11.07.2020					+			+		бельгієць
50	+	-	@ul_ti_ma_ratio	13.09.2018						+		+		
51	+	-	@roxanebagheera	01.12.2020					+				+	
52	+	-	@cheminluxe	22.02.2019						+		+		
53	+	-	@ls_sandy	12.09.2020							+		+	антильськ.
54	+/-	-	@UshiromiYanis	12.04.2017							+		+	
55	+	-	@Maitre_Eolas	23.11.2020				+				+		адвокат

56	+	-	@NLebourlier	7.07.2020					+		+		
57	-	-	@BTSpavedAllW AY	14.12.2020						+	+		
58	+	-	@Blodwyn_KH6 9_	8.06.2020					+			+	
59	+	-	@PlanardJacques	16.10.2020					+		+		
60	+	-	@Houeixjp	18.06.2017	+						+		
61	+	-	@RemiMathis	28.12.2019		+					+		історик
62	+	-	@Eygurine	12.12.2020			+				+		
63	+	+	@Maitre_Eolas	9.01.2018			+				+		
64	+	-	@LaureArzt	18.06.2015		+						+	
65	+	-	@HistoireSW	12.10.2020		+					+		учитель, історик
66	+	-	@cld	15.02.2017		+					+		
67	+	-	@PomPomCayoti	21.06.2015		+					+		
68	+	-	@Jackaubrey14	15.04.2018					+		+		
69	+	-	@forcalcoco	20.06.2020					+		+		
70	-	-	@FabioFe333698 82	19.12.2018						+	+		швейцарець
71	+	-	@individuUn	30.07.2019			+				+		швейцарець
72	+	+	@phillips_helene	13.06.2018		+						+	
73	+	-	@poshsoapbox	7.05.2016						+		+	
74	+	-	@johnnyblacksad	05.05.2020						+	+		з Африки
75	-	-	@MBKDz	5.04.2017						+	+		з Африки

## РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ НЕФОРМАЛЬНИХ ДОПИСІВ МЕРЕЖІ TWITTER

## Розподіл за нормативністю вживання

нормативне	59
ненормативне	16
<b>РАЗОМ</b>	<b>75</b>

## Розподіл за наявністю стилістичного забарвлення

стиліст. забарвлене	19
нейтральне	56
<b>РАЗОМ</b>	<b>75</b>

## Розподіл відповідно до політичних поглядів дописувачів

праві	11
імовірно праві	5
помірковані	24
імовірно ліві	13
ліві	4
аполітичні	17
імовірно роботи	1
<b>РАЗОМ</b>	<b>75</b>

## Розподіл за статтю дописувачів

чоловіки	58
жінки	15
не зазначено	2
<b>РАЗОМ</b>	<b>75</b>

## Розподіл за нормативністю вживання та статтю дописувачів

1.

	ЧОЛОВІКИ	ЖІНКИ	НЕ ЗАЗН.	РАЗОМ
нормативне	46	12	1	56
ненормативне	12	3	1	19
<b>РАЗОМ</b>	<b>58</b>	<b>15</b>	<b>2</b>	<b>75</b>

### Розподіл за наявністю стилістичного забарвлення та статтю дописувачів

	ЧОЛОВІКИ	ЖІНКИ	НЕ ЗАЖН.	РАЗОМ
стиліст. забарвлене	18	1	0	19
нейтральне	40	14	2	56
<b>РАЗОМ</b>	<b>58</b>	<b>15</b>	<b>2</b>	<b>75</b>

### Розподіл за нормативністю вживання та політичними поглядами дописувачів

	праві	імовірно праві	помірко- вані	імовірно ліві	ліві	аполі- тичні
норма- тивне	10	5	17	12	3	11
ненор- мативне	1	0	7	1	1	6
<b>РАЗОМ</b>	<b>11</b>	<b>5</b>	<b>24</b>	<b>13</b>	<b>4</b>	<b>17</b>

### Розподіл за наявністю стилістичного забарвлення та політичними поглядами дописувачів

	праві	імовірно праві	помірко- вані	імовірно ліві	ліві	аполі- тичні
стиліст. забарв- лене	0	0	13	5	0	1
нейтрал ь-не	11	5	11	8	4	16
<b>РАЗОМ</b>	<b>11</b>	<b>7</b>	<b>24</b>	<b>13</b>	<b>4</b>	<b>17</b>

Додаток 5

### АНКЕТА

**Chers tous !**

Nous vous proposons de participer à un sondage. Les résultats de ce sondage seront utilisés dans les buts scientifiques. Nous vous garantissons l'anonymat.

Le thème de notre recherche est « L'état actuel de l'emploi du **subjonctif imparfait** ».

**1. Est-ce que vous employez la forme du subjonctif imparfait (l'imparfait du subjonctif) dans le langage courant ?**

Oui.

Non.

**2. Choisissez la variante de la phrase qui vous plaît le plus :**

**2a.**

Je doutais qu'il y **eût** encore des places libres au cinéma.

Je doutais qu'il y **ait** encore des places libres au cinéma.

Votre variante .....

**2b.**

Quoique ce **fût** difficile, nous nous appliquons à ne laisser échapper aucun détail de ce texte.

Quoique ce **soit** difficile, nous nous appliquons à ne laisser échapper aucun détail de ce texte.

Votre variante .....

**2c.**

Je voudrais que les travaux **fussent terminés** au temps.

Je voudrais que les travaux **soient terminés** au temps.

Votre variante .....

**3. Votre âge :**

\_\_\_\_\_ ans

**4. Votre sexe :**

masculin

féminin

### 5. Vous habitez :

en ville

à la campagne

### 6. Vous...

avez obtenu un diplôme d'études supérieures.

êtes en train d'obtenir votre diplôme.

n'avez fait aucunes études supérieures.

## Додаток 6

### ДІАГРАМИ РЕЗУЛЬТАТІВ АНКЕТИ (ЗАГАЛЬНІ)

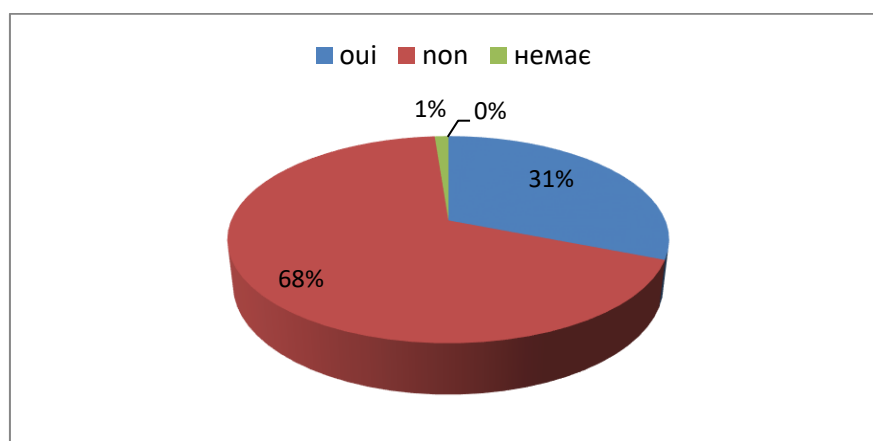


Рис. 24. Відповіді на запитання № 1

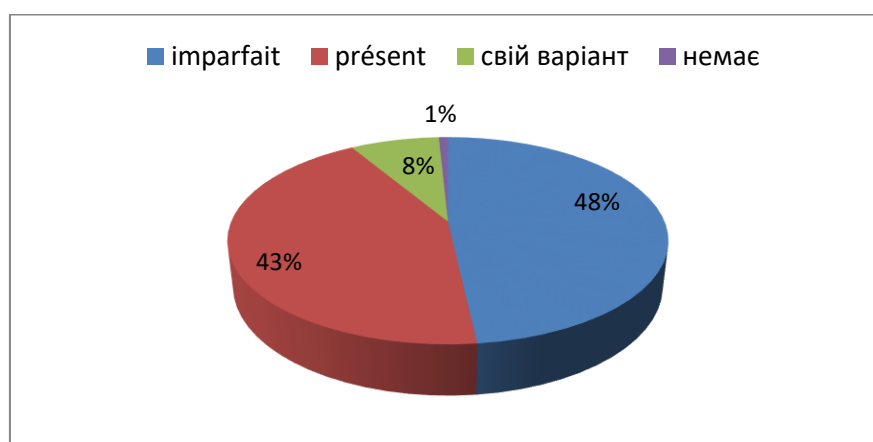


Рис. 25. Відповіді на запитання № 2а

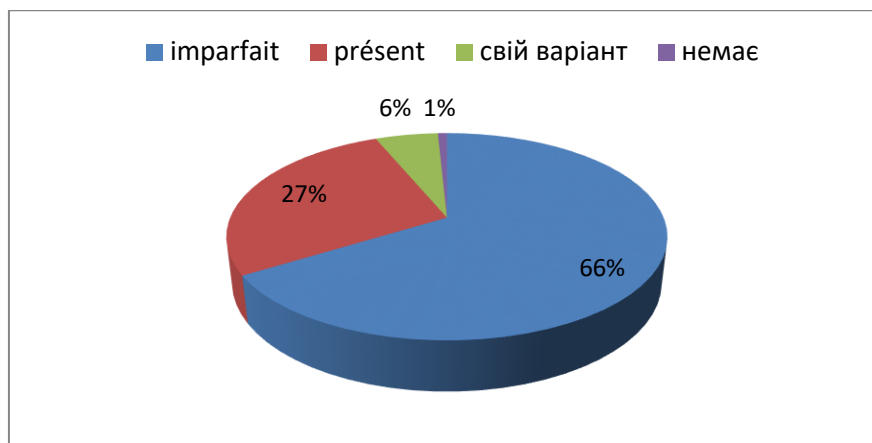


Рис. 26. Відповіді на запитання № 2b

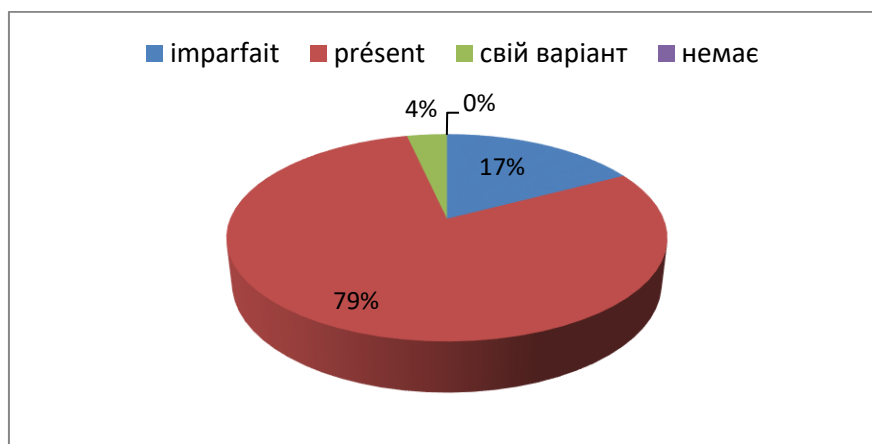


Рис. 27. Відповіді на запитання № 2c

## Додаток 7

## РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТИ

Результати опитування французів віком від 17 до 86 років.

## Загальна картина

1.

так	79
ні	173
немає	3
<b>РАЗОМ</b>	<b>255</b>

2а.

imparfait	123
présent	110
свій варіант	20
немає	2
<b>РАЗОМ</b>	<b>255</b>



2b.

imparfait	169
présent	70
свій варіант	14
немає	2
<b>РАЗОМ</b>	<b>255</b>

2c.

imparfait	44
présent	202
свій варіант	9
немає	0
<b>РАЗОМ</b>	<b>255</b>

**Результати опитування французів віком від 17 до 86 років. Розподіл  
відповідей за статтю респондентів**

1.

	ЧОЛОВІКИ	ЖІНКИ	РАЗОМ
так	43	36	79
ні	82	90	172 + 1
немає	2	1	3
<b>РАЗОМ</b>	<b>127</b>	<b>127</b>	<b>254 + 1</b>

2a.

	ЧОЛОВІКИ	ЖІНКИ	РАЗОМ
imparfait	70	53	123
présent	48	61	109 + 1
свій варіант	7	13	20
немає	2	0	2
<b>РАЗОМ</b>	<b>127</b>	<b>127</b>	<b>254 + 1</b>

2b.

	ЧОЛОВІКИ	ЖІНКИ	РАЗОМ
imparfait	84	84	168
présent	34	36	70 + 1
свій варіант	7	7	14
немає	2	0	2
<b>РАЗОМ</b>	<b>127</b>	<b>127</b>	<b>254 + 1</b>

2с.

	ЧОЛОВІКИ	ЖІНКИ	РАЗОМ
imparfait	28	16	44
présent	95	106	201 + 1
свій варіант	4	5	9
немає	0	0	0
<b>РАЗОМ</b>	<b>127</b>	<b>127</b>	<b>254 + 1</b>

**Результати опитування французів віком від 17 до 86 років. Розподіл відповідей за місцем постійного проживання респондентів**

1.

	Мешканці міста	Мешканці села	РАЗОМ
так	57	23	80
ні	134	36	170 + 2
немає	3	0	3
<b>РАЗОМ</b>	<b>194</b>	<b>59</b>	<b>253 + 2</b>

2а.

	Мешканці міста	Мешканці села	РАЗОМ
imparfait	92	31	123
présent	85	23	108 + 2
свій варіант	15	5	20
немає	2	0	2
<b>РАЗОМ</b>	<b>194</b>	<b>59</b>	<b>253 + 2</b>

2b.

	Мешканці міста	Мешканці села	РАЗОМ
imparfait	125	42	167
présent	57	13	70 + 2
свій варіант	10	4	14
немає	2	0	2
<b>РАЗОМ</b>	<b>194</b>	<b>59</b>	<b>253 + 2</b>

2с.

	Мешканці міста	Мешканці села	РАЗОМ
imparfait	30	14	44
présent	158	42	200 + 2

свій варіант	6	3	9
немає	0	0	0
<b>РАЗОМ</b>	<b>194</b>	<b>59</b>	<b>253 + 2</b>

**Результати опитування французів віком від 17 до 86 років. Розподіл  
відповідей за рівнем освіти респондентів**

1.

	Мають вищу освіту	Здобувають вищу освіту	Не мають вищої освіти	РАЗОМ
так	50	20	9	79
ні	98	69	6	173
немає	1	1	1	3
<b>РАЗОМ</b>	<b>149</b>	<b>90</b>	<b>16</b>	<b>255</b>

2а.

	Мають вищу освіту	Здобувають вищу освіту	Не мають вищої освіти	РАЗОМ
imparfait	103	22	7	132
présent	39	59	3	101
свій варіант	6	9	5	20
немає	1	0	1	2
<b>РАЗОМ</b>	<b>149</b>	<b>90</b>	<b>16</b>	<b>255</b>

2b.

	Мають вищу освіту	Здобувають вищу освіту	Не мають вищої освіти	РАЗОМ
imparfait	113	47	8	168
présent	30	38	3	71
свій варіант	5	4	5	14
немає	1	1	0	2
<b>РАЗОМ</b>	<b>149</b>	<b>90</b>	<b>16</b>	<b>255</b>

2с.

	Мають вищу освіту	Здобувають вищу освіту	Не мають вищої освіти	РАЗОМ
imparfait	33	9	2	44
présent	114	79	9	202

свій варіант	2	2	5	9
немає	0	0	0	0
<b>РАЗОМ</b>	<b>149</b>	<b>90</b>	<b>16</b>	<b>255</b>

**Результати опитування французів віком від 17 до 86 років. Розподіл  
відповідей за віком респондентів**

1.

	17–35 pp.	36–59 pp.	60 p. і більше	РАЗОМ
так	34	11	29	74 + 4
ні	117	21	27	165 + 9
немає	2	0	1	3
<b>РАЗОМ</b>	<b>153</b>	<b>32</b>	<b>57</b>	<b>242 + 13</b>

2a.

	17–35 pp.	36–59 pp.	60 p. і більше	РАЗОМ
imparfait	49	26	46	121 + 2
présent	92	5	8	106 + 5
свій варіант	11	1	2	13 + 6
немає	1	0	1	2
<b>РАЗОМ</b>	<b>153</b>	<b>32</b>	<b>57</b>	<b>242 + 13</b>

2b.

	17–35 pp.	36–59 pp.	60 p. і більше	РАЗОМ
imparfait	90	27	46	165 + 5
présent	58	5	6	67 + 2
свій варіант	4	0	4	8 + 6
немає	1	0	1	2
<b>РАЗОМ</b>	<b>153</b>	<b>32</b>	<b>57</b>	<b>242 + 13</b>

2c.

	17–35 pp.	36–59 pp.	60 p. і більше	РАЗОМ
imparfait	13	13	18	44
présent	138	19	38	195 + 7
свій варіант	2	0	1	3 + 6
немає	0	0	0	0
<b>РАЗОМ</b>	<b>153</b>	<b>32</b>	<b>57</b>	<b>255</b>